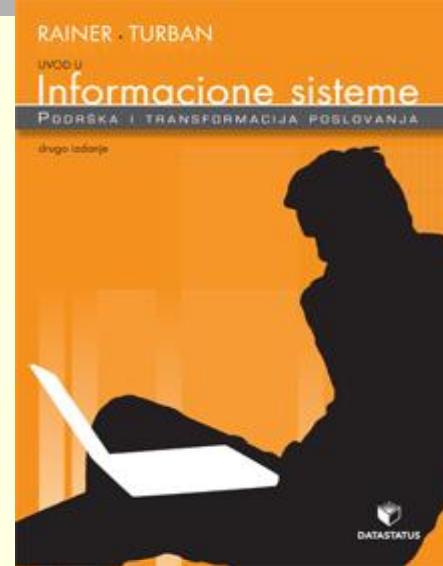

POSLOVNI INFORMACIONI SISTEMI

prof. dr Zlatko Langović

POGLAVLJE 1

Moderna organizacija u globalnom
okruženju zasnovanom na vebu

Pregled sadržaja poglavlja

- 1.1 Informacioni sistemi: Osnovni pojmovi i definicije**
- 1.2 Globalna platforma zasnovana na vebu**
- 1.3 Pritisici koji se javljaju u poslovanju, organizaciona rešenja i podrška IT**
- 1.4 Zašto su važni informacioni sistemi?**
- 1.5 Plan ove knjige**

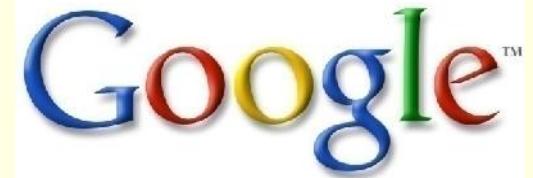
CILJEVI U ENJA

- Definisati podatak, informaciju i znanje.
- Definisati arhitekturu i infrastrukturu informacione tehnologije.

CILJEVI U ENJA (nastavak)

- Opisati globalno poslovno okruženje i novu infrastrukturu informacione tehnologije.
- Razmotrite odnose između pritisaka koji se javljaju u poslovanju, organizacionih rešenja i informacionih sistema.

Uvodni slu aj

Google servers in a server farm

Google Headquarters

Homo Conexus

- Generacija kojoj pripadaju itaoci ove knjige „najpovezanija“ je generacija u istoriji.
- Upravnjavajte *kontinuirano ra unarstvo*.
- Okruženi ste personalnom, pokretnom mrežom informacija.

Personalna pokretna mreža informacija

I.....laptop u
akten tašni!

1.1 Informacioni sistemi: Pojmovi i definicije

Podatak

Informacija

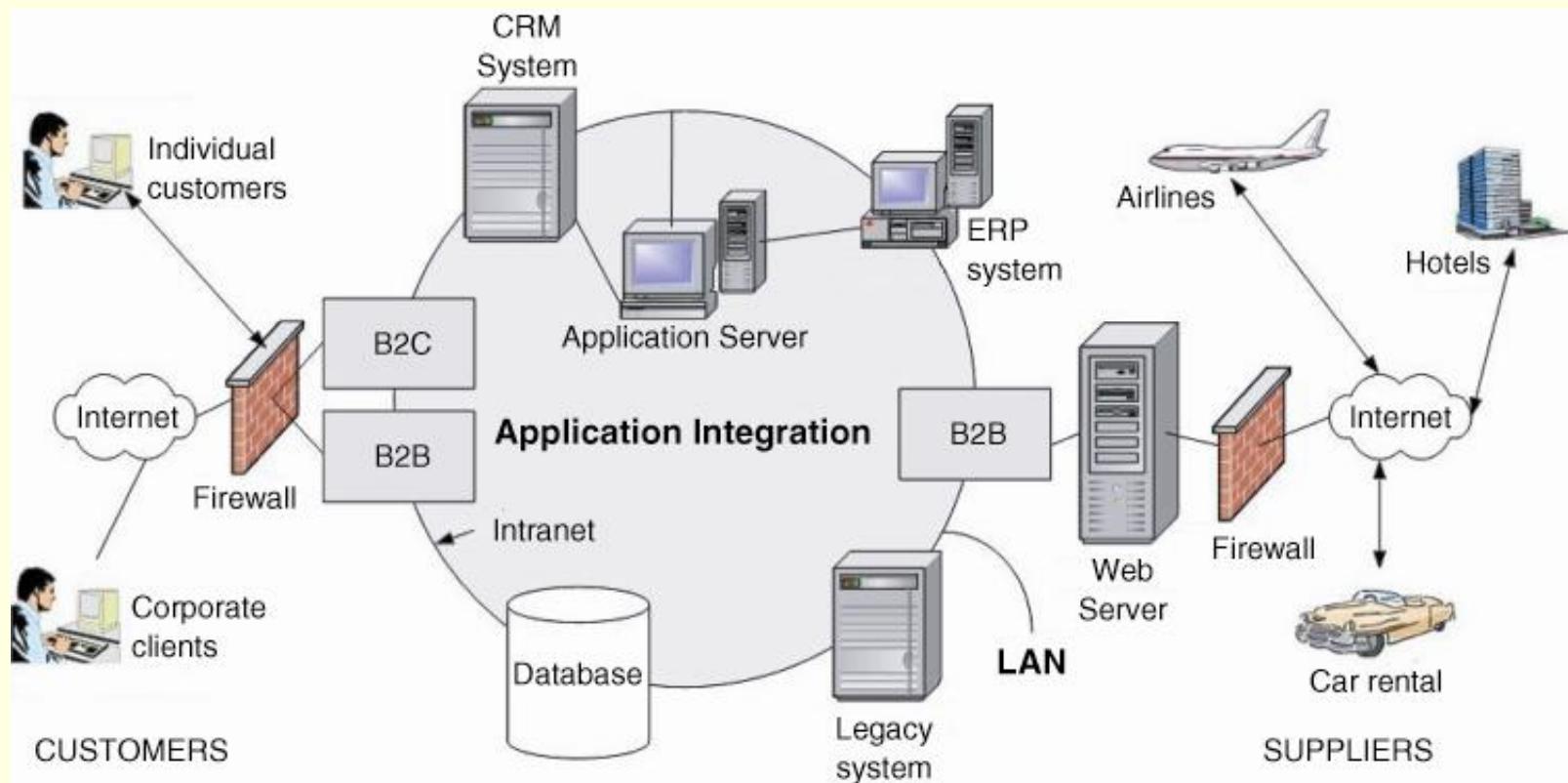
Znanje

Informacioni sistemi: Pojmovi i definicije (nastavak)

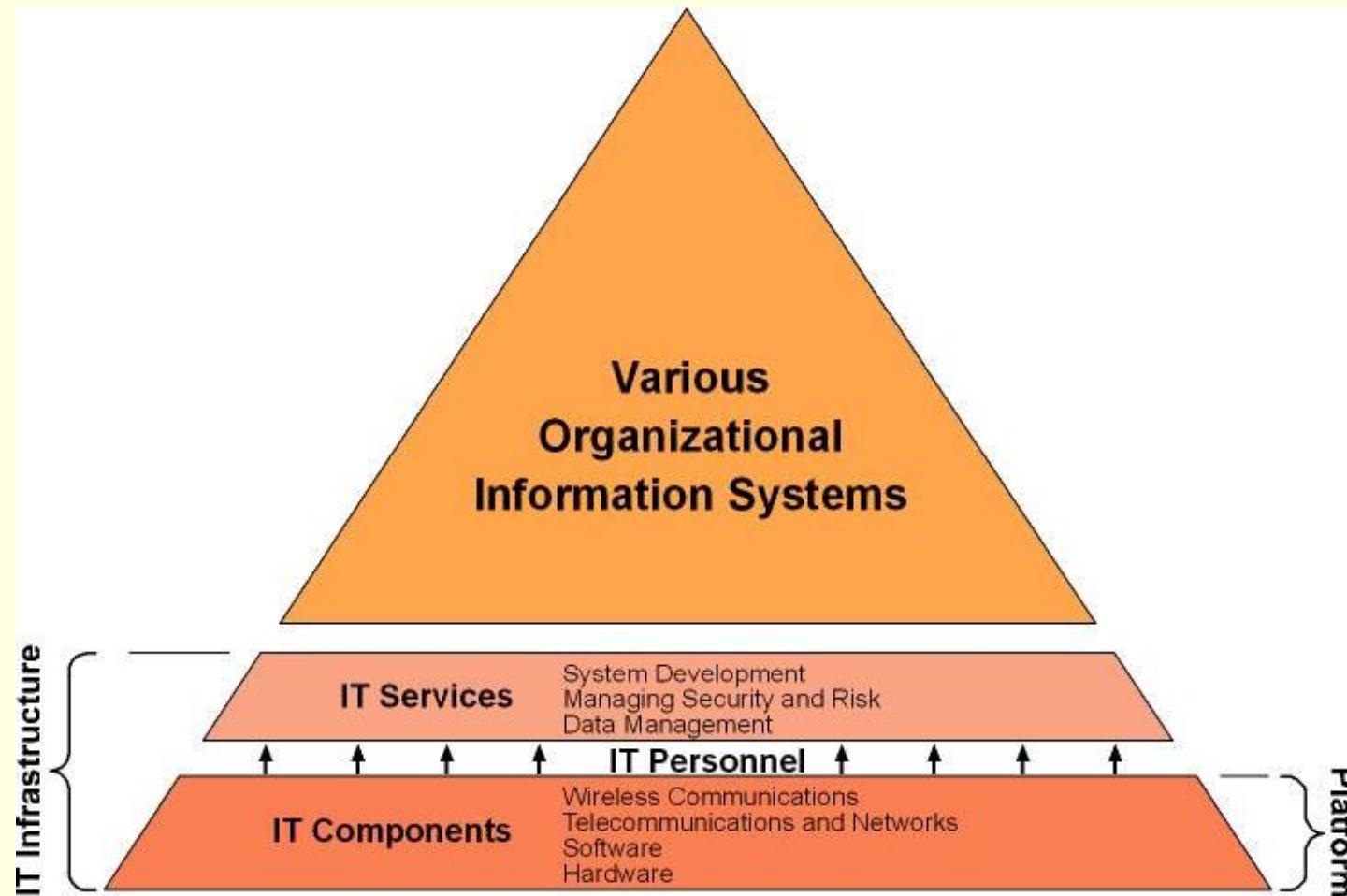
Arhitektura informacione tehnologije

Infrastruktura informacione tehnologije

Arhitektura na internetu putni ke agencije

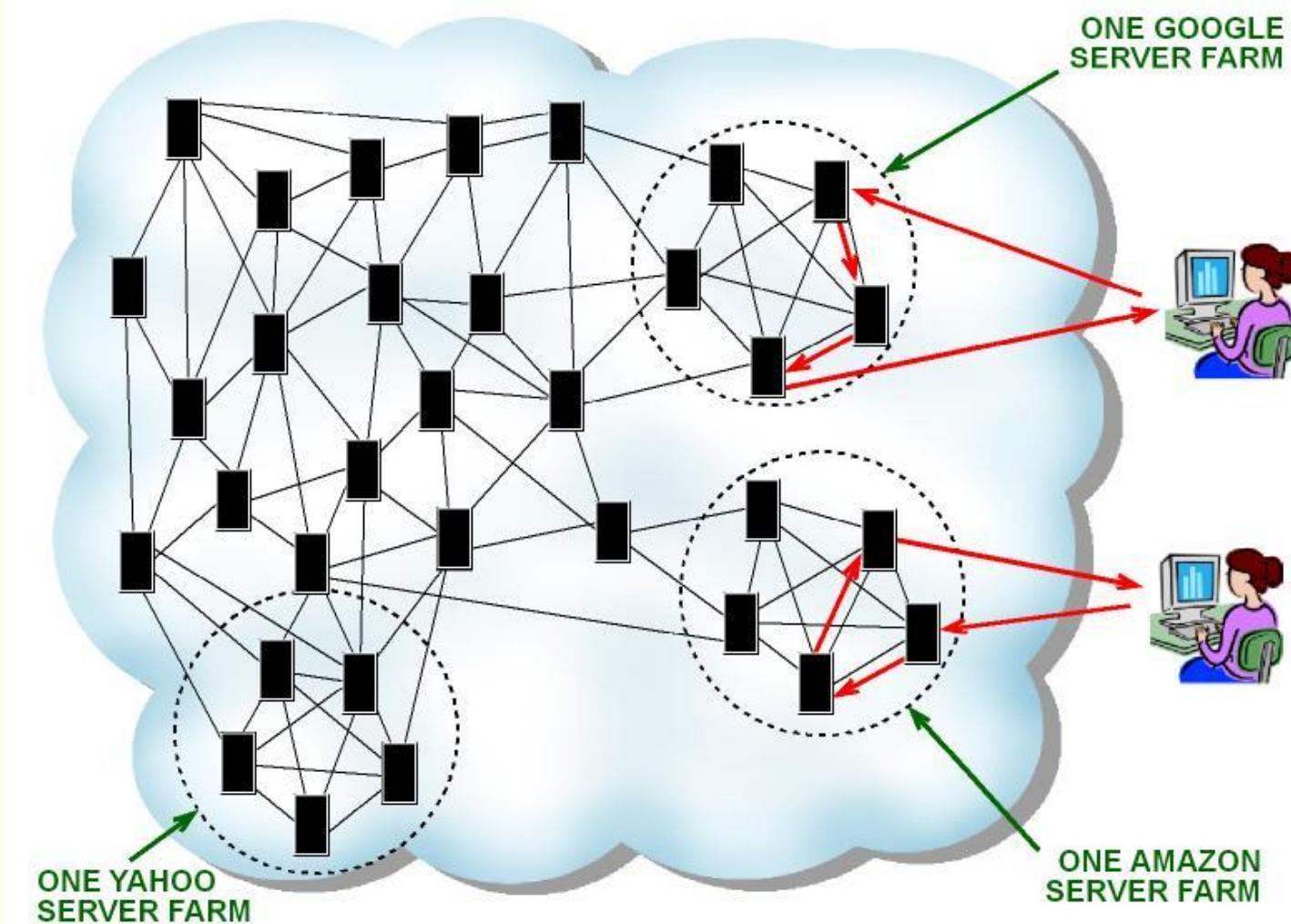
Komponente IT, platforme IT, usluge IT i infrastruktura IT

1.2 Globalna platforma zasnovana na vebu

- Najbolje prikazuje internet i World Wide Web
- Omoguava nam da se povežemo, proračunavamo, komuniciramo, sarajemo i konkurišemo jedni drugima bilo gde, uvek i u bilo koje vreme.
- Dostupna je bez obzira na geografsku razdaljinu, vreme ili jezičke barijere.

Globalna platforma zasnovana na vebu

Stadijumi globalizacije

(Knjiga Thomasa Friedmana *Svet je ravan* (The World is Flat))

- Globalizacija 1.0 (od 1492. do 1800)
- Globalizacija 2.0 (od 1800. do 2000)
- Globalizacija 3.0 (od 2000. do danas)

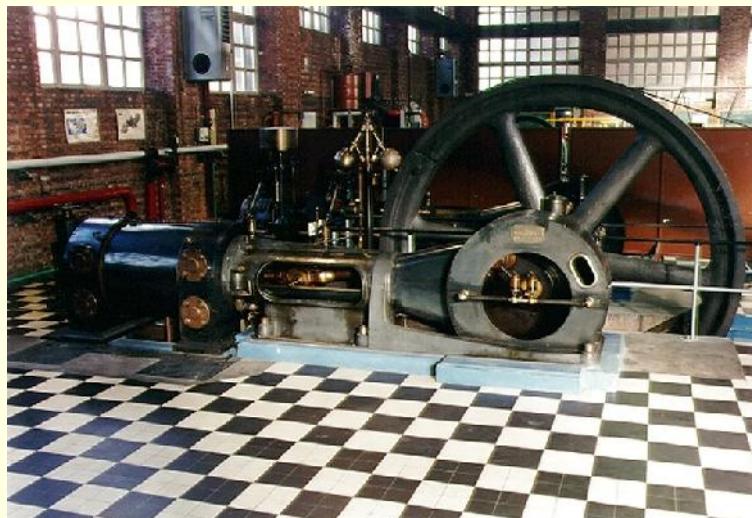
Globalizacija 1.0

Christopher Columbus

Globalizacija 2.0 (prva polovina)

Steam engine

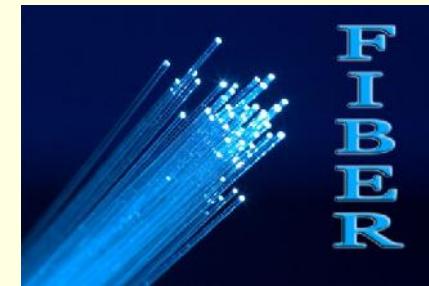
Pruge

Globalizacija 2.0 (druga polovina)

Sateliti

Optički kablovi

Apple Mac Pro

OpenMoko open source smart phone

Globalizacija 3.0

1.0

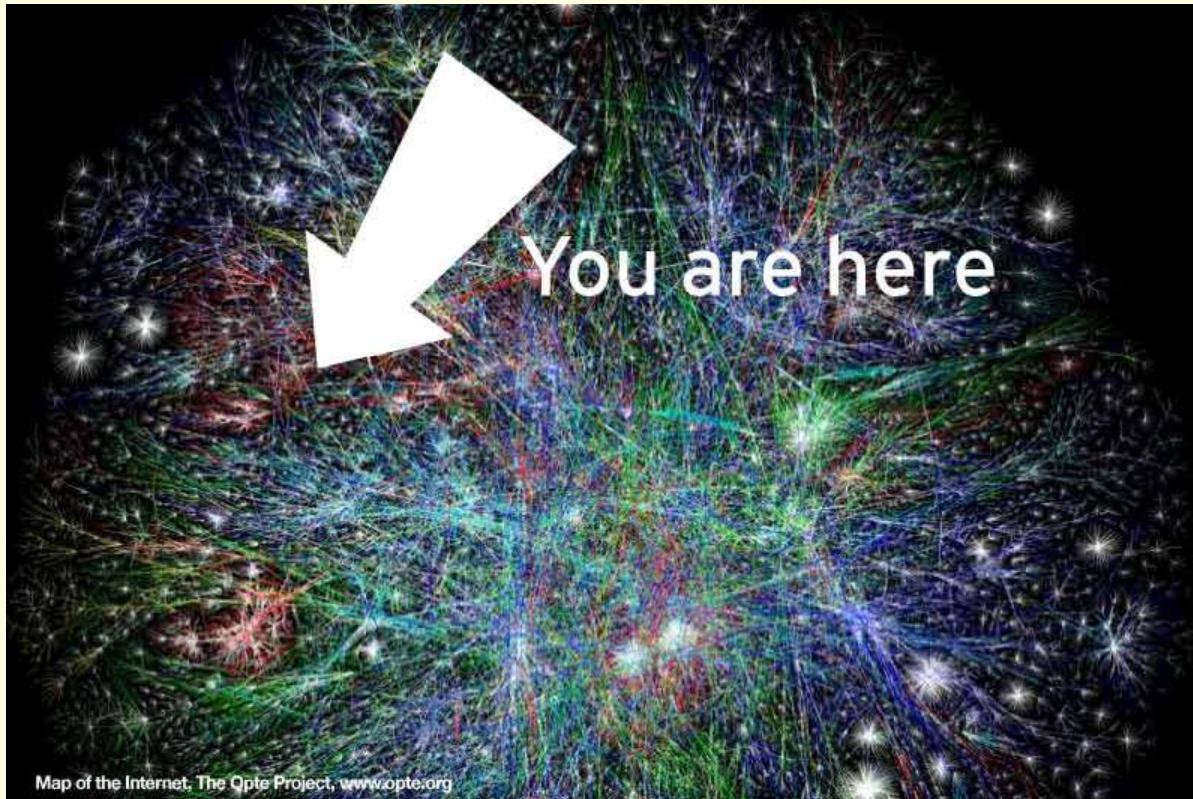

2.0

3.0

Globalizacija 3.0 (nastavak)

Schematic Map of the Internet

Friedmanovih deset izravnjiva a

- Pad Berlinskog zida
- *Netscape* postaje dostupan javnosti
- Razvoj *workflow* softvera
- Predaja datoteka
- Spoljna saradnja (outsourcing)
- Ofšor poslovanje
- Lanac snabdevanja
- Insorsing
- Informisanje
- Steroidi

Pad Berlinskog zida

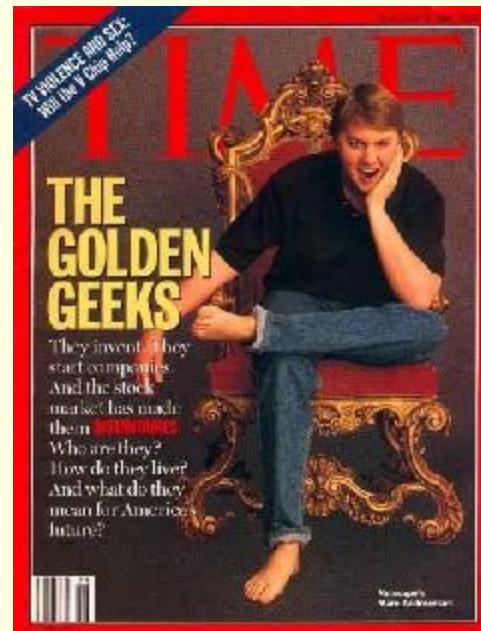
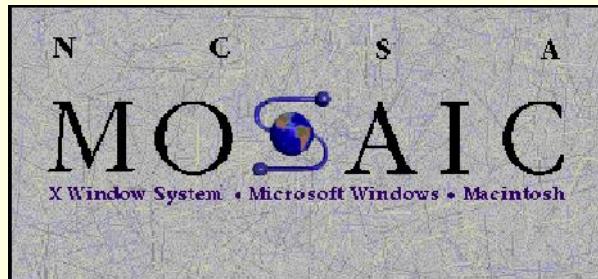

Širenje Evropske Unije

(posledice pada Berlinskog zida)

Netscape postaje dostupan javnosti

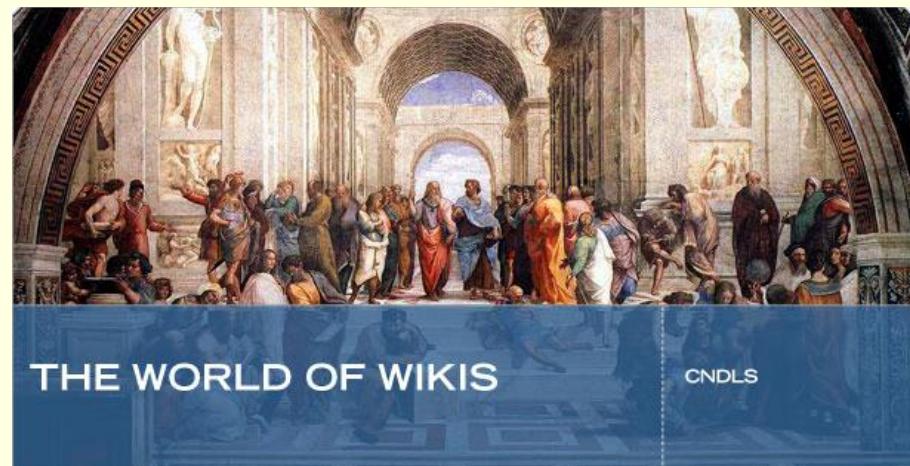
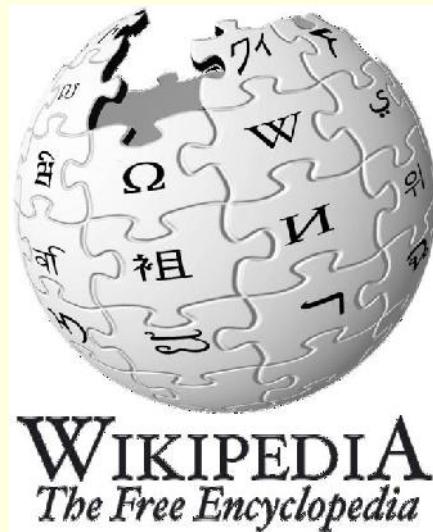

Marc Andreessen
(wrote Mosaic
browser and
Netscape browser)

Workflow softver

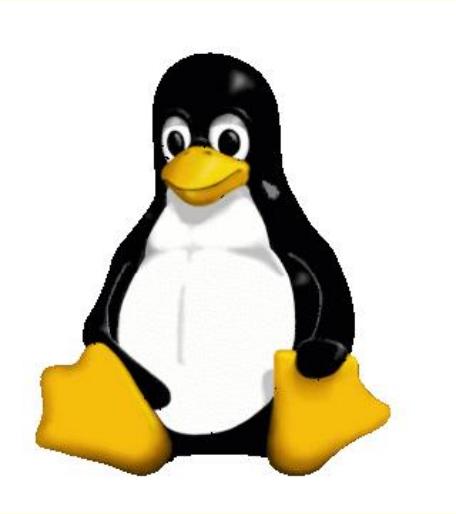

Predaja datoteka

The Open Source Movement

(essential ingredient of uploading)

Linux

Apache Web server

The Open Source Movement (continued)

Mozilla

Firefox

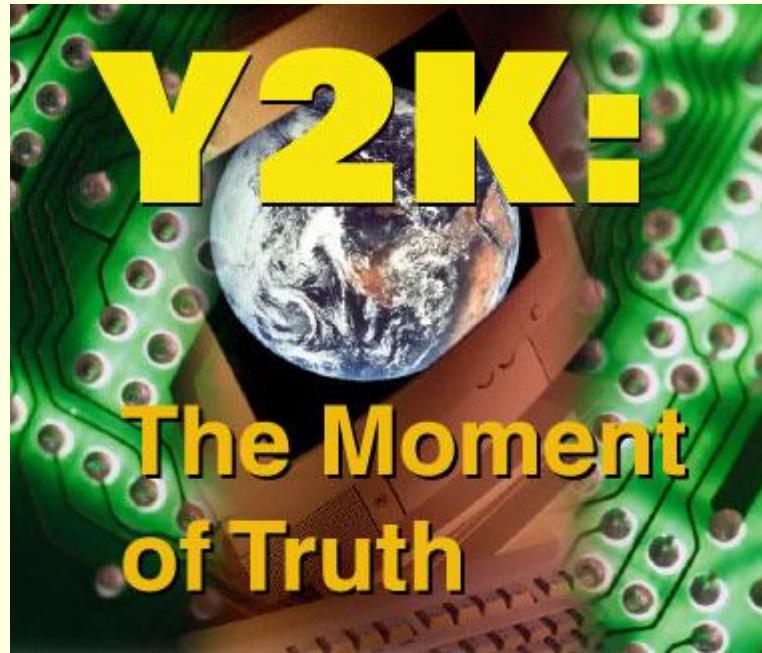
Thunderbird

The SeaMonkey Project

Formerly the Mozilla
Application Suite

Spoljna saradnja (outsourcing)

Outsourcing gained momentum and “took off” with Year 2000 (Y2K) problem

Ofšor poslovanje

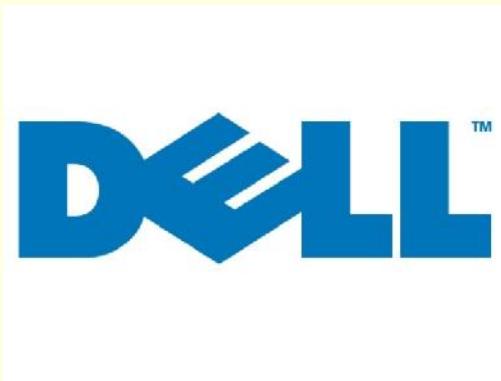

Call centar u Indiji

Lanac snabdevanja

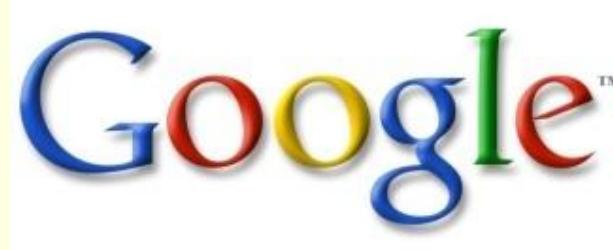

Insorsing (insourcing)

Informisanje

To nije samo

There are MANY other interesting search engines as we see in Chapter 5

Steroidi

- Digitalni
- Mobilni
- Virtuelni
- Lini

Prvi steroid: raunarstvo (obrada)

TO

Charles Babbage's
Difference Engine
(1822)

Ultramobilni PC

Računarstvo (nastavak – uvanje)

TO

First disk storage unit by IBM (1956)
Capacity: 5 megabytes
Size: Refrigerator

Sony Micro Vault Thumb Drive
Capacity: 2 gigabytes

Drugi steroid: Trenutno slanje poruka i deljenje datoteka

Trenutno slanje
poruka (primer)

Deljenje datoteka
(primer)

Tre i steroid: Voice over Internet Protocol

etvrti steroid: Video-konferencija

A telepresence system in a conference room

Videokonferencijske veze (nastavak)

An individual telepresence system

Videokonferencijske veze i medicina

New Zealand used Polycom, a leading vendor of telepresence systems, to provide a telemedicine application for children.

Peti steroid: Ra unarska grafika

Šesti steroid: Beži ne tehnologije

Using cell phone
in motion

Geostationary satellite

Bluetooth phone
sunglasses

The Great Convergence

We are in a convergence of three powerful, technological forces:

- (1) Cheap and ubiquitous computing devices
- (2) Low-cost, high bandwidth
- (3) Open standards

The Great Convergence (continued)

In essence, we have computing everywhere and anywhere, anytime and all the time, with access to limitless amounts of information, services, and entertainment.

The Great Convergence (continued)

We have the creation of a global, Web-enabled playing field that allows for multiple forms of collaboration – the sharing of knowledge and work – in real time, without regard to geography, distance, or, in the near future, even language.

The field now includes some **3 billion new people**, formerly digitally disenfranchised.

And the result of all this?

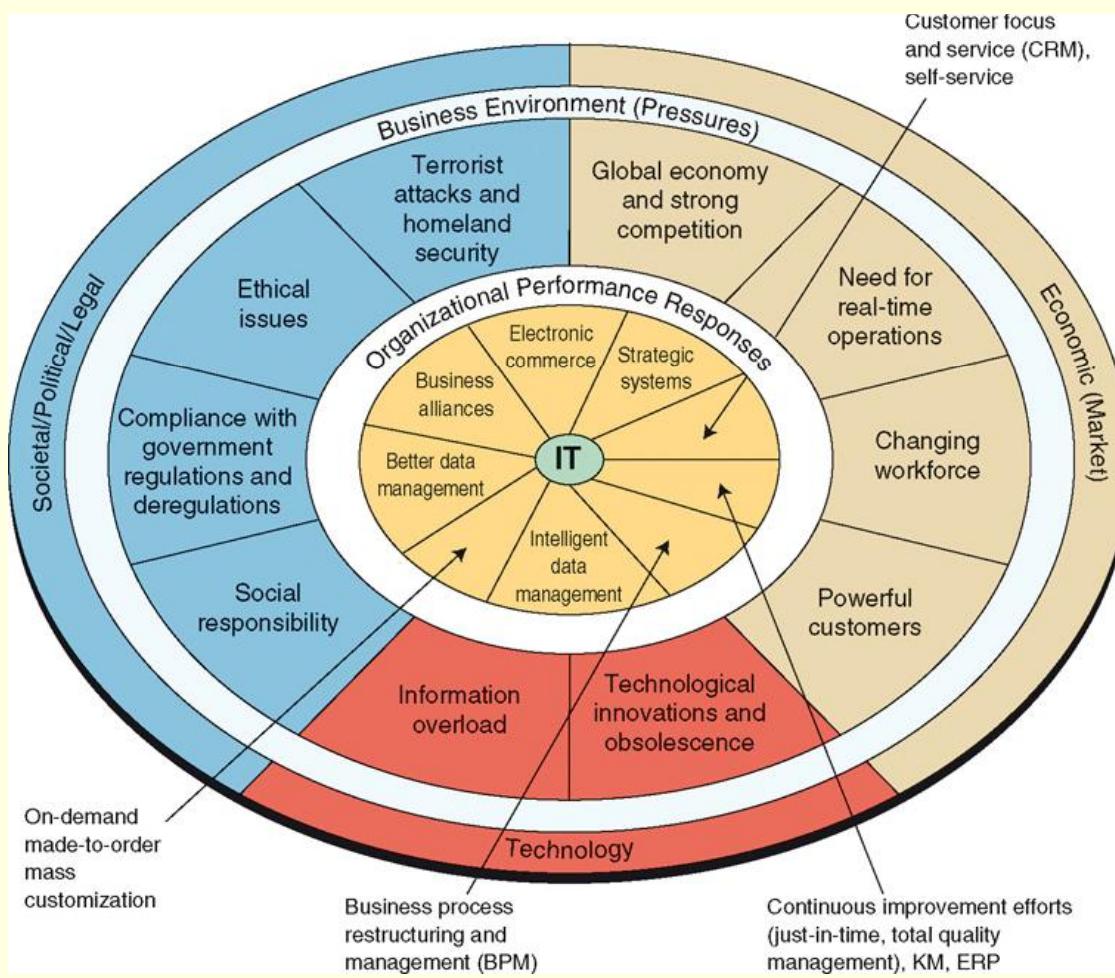
See the Power of Technology

1.3 Pritisci koji se javljaju u poslovanju, organizaciona rešenja i podrška IT

Pritisci u poslovanju

- Tržišni pritisci
- Tehnološki pritisci
- Društveni pritisci

Pritisci koji se javljaju u poslovanju, organizaciona rešenja i podrška IT

Tržišni pritisci

Globalna ekonomija i jaka konkurencija

Promenljiva priroda radne snage

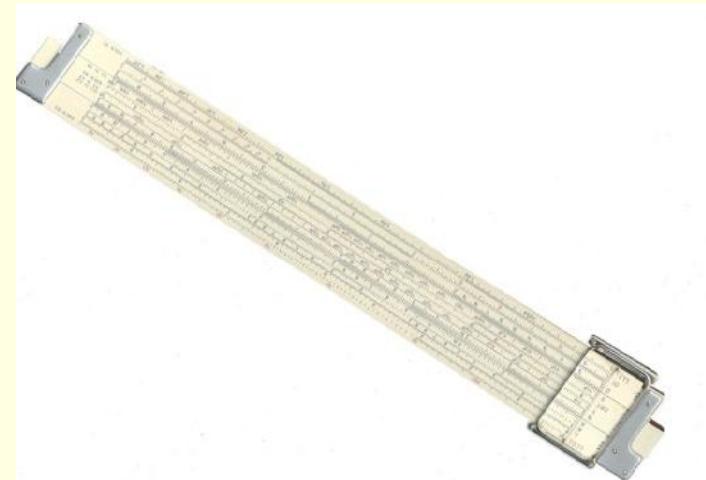
Moći kupci

Tehnološki pritisci

- Tehnološke inovacije i zastarelost
- Pretrpanost informacijama

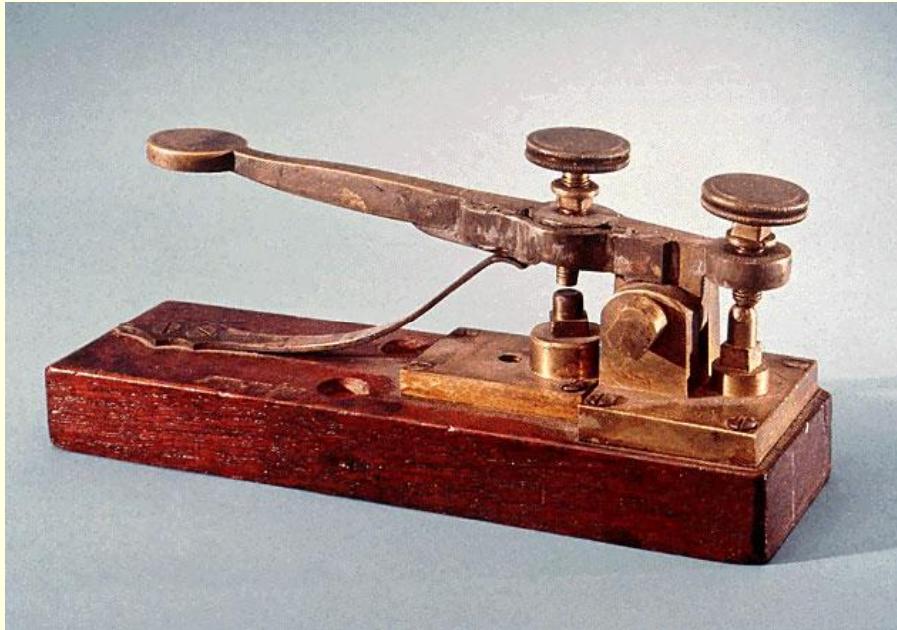
Tehnološke inovacije i zastarelost

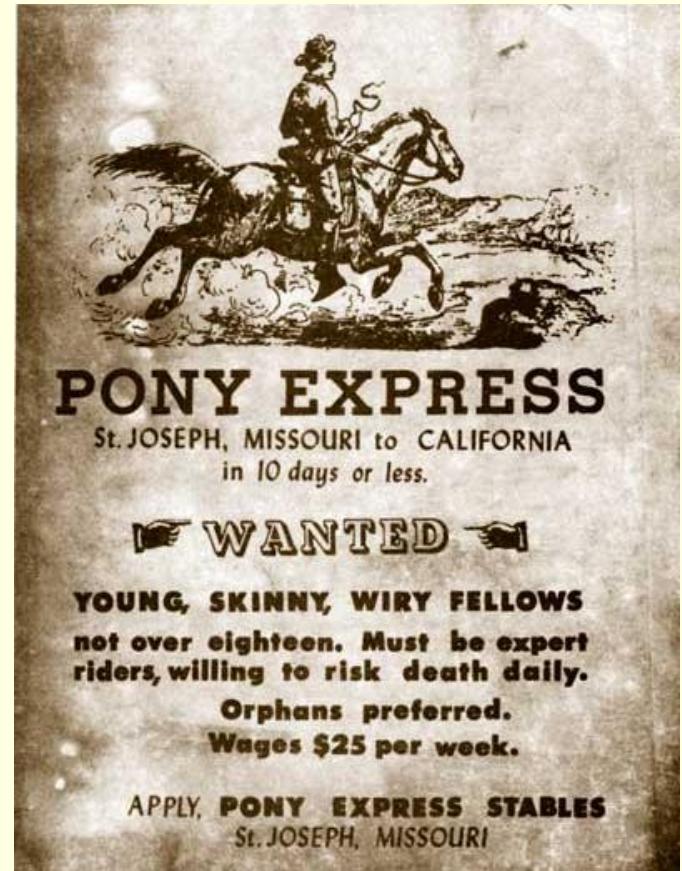
Obsolescence: Slide Rule

Inovacija: Early calculator

Tehnološke inovacije i zastarelost (nastavak)

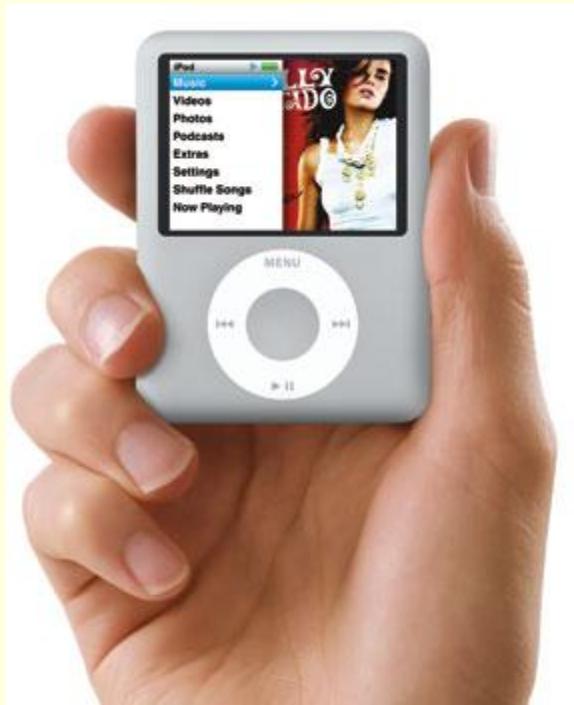

Inovacija: Telegraf

Obsolescence: Pony Express

Tehnološke inovacije i zastarelost (nastavak)

Inovacija: iPod nano

Obsolescence: old phonograph

Tehnološke inovacije i zastarelost (nastavak)

Inovacija:
digitalna
kamera

Inovacija: “Credit
card” digital camera

Obsolescence: old
analog camera

Tehnološke inovacije i zastarelost (nastavak)

Inovacija: Ford Model T

Obsolescence:
Horse and Buggy

Tehnološke inovacije i zastarelost (nastavak)

Inovacija: Notebook computer with word processing software

Obsolescence: Manual typewriter

Pretrpanost informacijama

Društveni pritisci

- Društvena odgovornost
- Državne regulative i smanjenje regulativa
- Zaštita od terorističkih napada
- Etička pitanja

Društvena odgovornost

One Laptop per
Child initiative

Društvena odgovornost (nastavak)

Internet over satellite in developing nations

Društvena odgovornost (nastavak)

Bridging the
Digital Divide

Društvena odgovornost (nastavak)

Youth Computer Club in Cuba

Društvena odgovornost (nastavak)

Cuban Youth
Computer Club
mobile unit

Organizaciona rešenja

- Strategijski sistemi
- Usredstvenost na kupce
- Proizvodnja po porudžbini i masovno prilagođavanje kupcima
 - vidi [Reebok](#)
 - vidi Bodymetrics [video](#)
- Elektronsko poslovanje i elektronska trgovina

1.4 Zašto su važni informacioni sistemi?

- Informacioni sistemi i informacione tehnologije su **sastavni deo života**
- Informacioni sistemi nude **mogu nosti za gra enje karijere**
- Informacione sisteme **koristi svako funkcionalno podru je jedne organizacije**

Dezinformacija o mogunosti za karijeru u oblasti informacionih sistema

- **Prva zabluda:** Nema posla u oblasti raunarstva.
- **Druga zabluda:** Dok moja generacija diplomira, neće postojati poslovi IT.
- **Treća zabluda:** Svi poslovi IT sele se u druge zemlje.
- **Cetvrta zabluda:** Plate u oblasti informacionih tehnologija su niske zbog jeftine radne snage u inostranstvu.

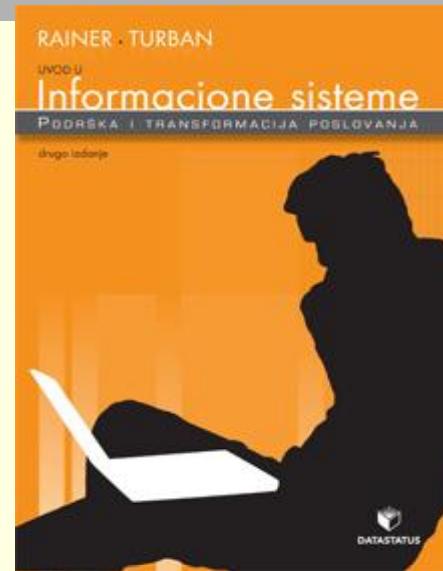
1.5 Plan ove knjige

- Glavni cilj ove knjige je da omogu i razumevanje uloge informacionih tehnologija u savremenim organizacijama.
- Knjiga je napisana tako da omogu i da se o informacionim sistemima misli na strategijski na in.
- Knjiga pokazuje kako IT pruža podršku svim funkcionalnim segmentima organizacije.
- Each chapter introduces a major topic in Information Technology

Završni služaj

POSLOVNI INFORMACIONI SISTEMI

prof. dr Zlatko Langović

POGLAVLJE 2

Informacioni sistemi: pojmovi i upravljanje

Pregled sadržaja poglavlja

- 2.1 Tipovi informacionih sistema
- 2.2 Konkurentska prednost i strategijski informacioni sistemi
- 2.3 Zašto su važni informacioni sistemi za organizaciju i društvo?
- 2.4 Upravljanje informacionim resursima

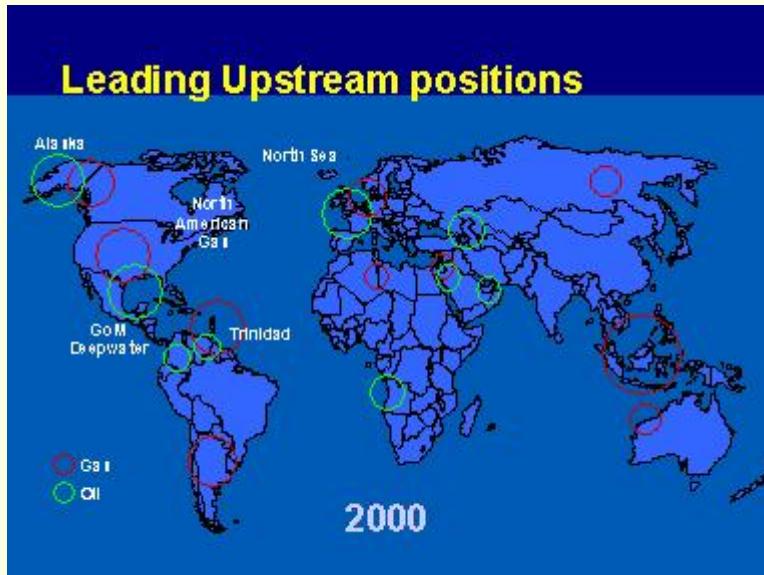
CILJEVI U ENJA

- Definisati sastavne delove kompjuterizovanih informacionih sistema.
- Definisati razne tipove informacionih sistema na osnovu podrške.
- Utvrditi koji su glavni informacioni sistemi koji podržavaju svaki od nivoa organizacije.
- Definisati strategijske informacione sisteme (SIS) i opisati njihove prednosti.

CILJEVI U ENJA (nastavak)

- Definisati Porterove modele sile konkurenčije i lanca vrednosti i objasniti na koji način IT pomaže kompanijama da poboljšaju svoju konkurentnost.
- Definisati pet strategija koje kompanije koriste da steknu konkurenčku prednost u svojim granama delatnosti.
- Definisati načine upravljanja informacionim resursima i razmotriti uloge koje imaju odeljenje za informacione sisteme i krajnji korisnici.

Uvodni slu aj

Upstream activities: exploration and production

Downstream activities: refining, marketing, transportation, sales

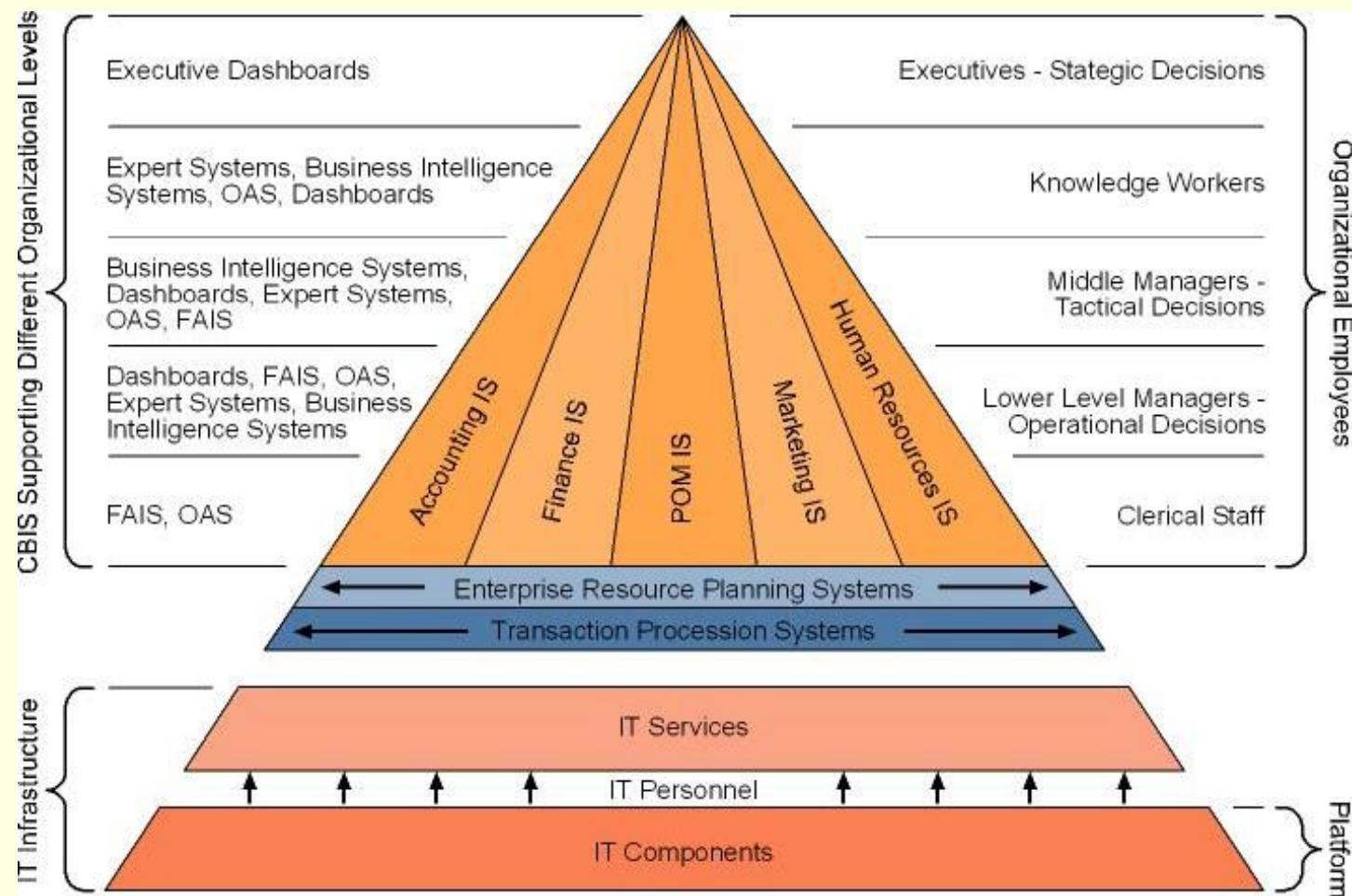

2.1 Tipovi informacionih sistema

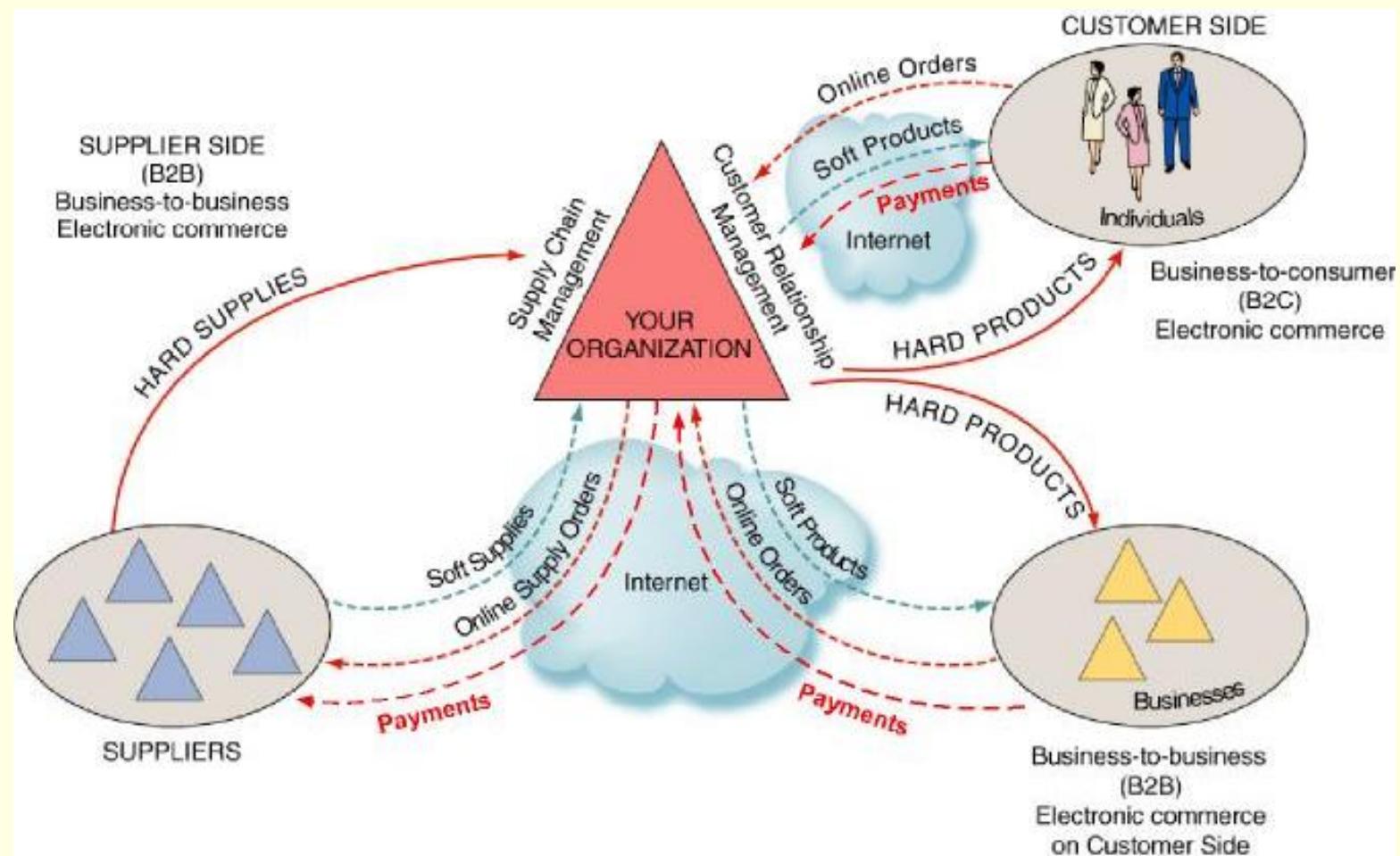
Kompjuterizovani informacioni sistemi koriste
ra unarsku tehnologiju da bi obavljali deo
zadataka ili zadatke u celini i sastoje se od:

- Hardvera
- Softvera
- Baze podataka
- Mreže
- Procedura
- Ljudstva

Informacione tehnologije unutar organizacije

Informacione tehnologije izvan organizacije

Aplikativni programi

Aplikativni program je računarski program koji rešava konkretni zadatak, podržava poslovni proces ili neki drugi aplikativni program.

Dubina podrške koju informacioni sistem može da obezbedi organizaciji

- Informacioni sistemi funkcionalnih celina
- Sistem za planiranje resursa preduzeća
- Sistem za obradu transakcija
- Interorganizacioni informacioni sistemi

Podrška zaposlenima u organizaciji

- Sistemi za automatizaciju kancelarijskog poslovanja
- Informacioni sistemi funkcionalnih celina
- Sistemi poslovne inteligencije
- Ekspertni sistemi
- Digitalne kontrolne table

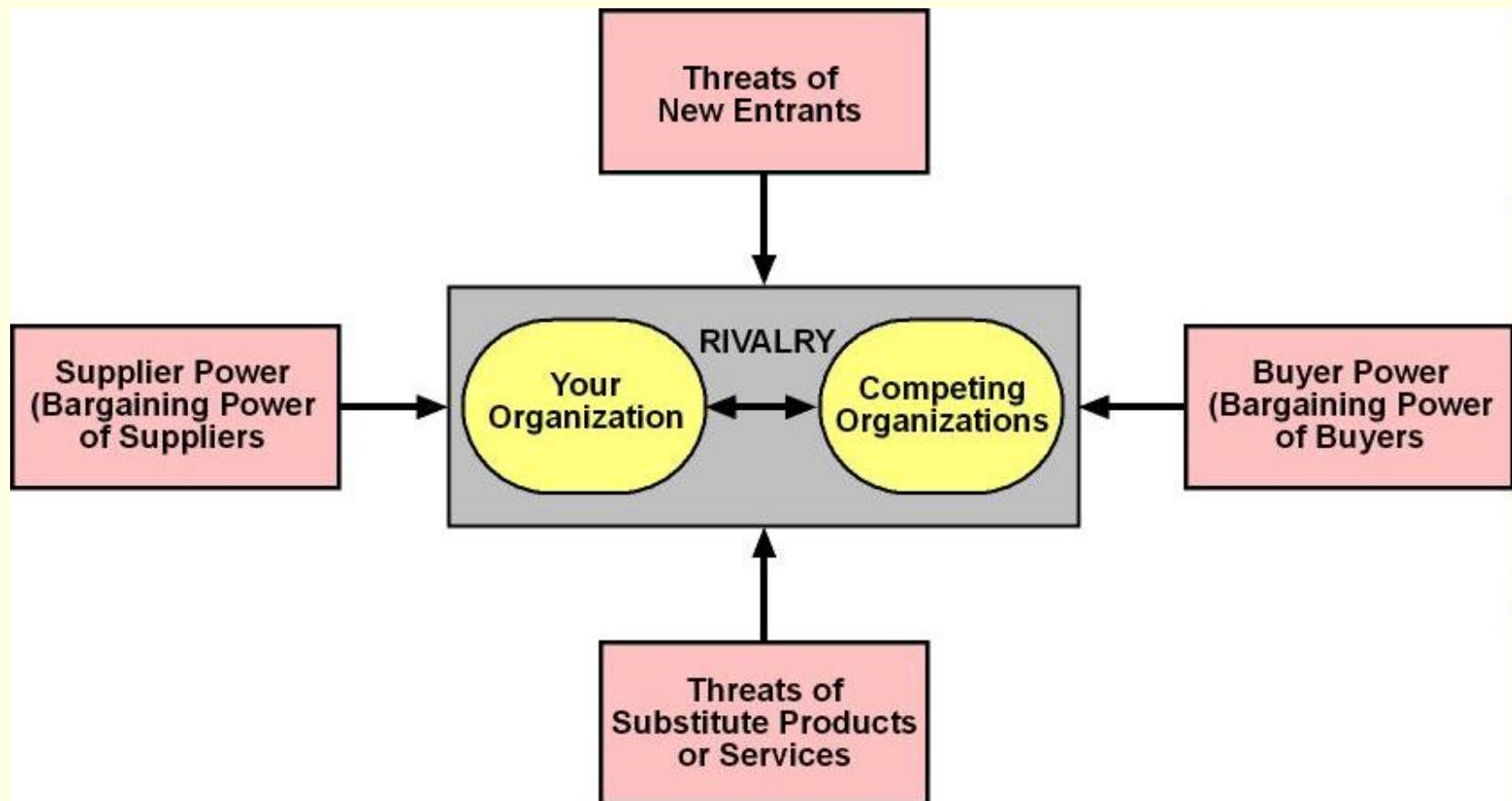
2.2 Konkurentska prednost i strategijski informacioni sistemi

- Konkurentska prednost
- Strategijski informacioni sistemi (**SIS**)

Porterov model sila konkurenčije

Najpoznatiji okvir za analizu konkurentnosti je model sila konkurenčije Michaela Portera (Porter, 1985).

Porterov model sila konkurenčije

Porterov model sila konkurenčije

- **Opasnost od pojavljivanja novih konkurenata** je visoka kada je tržište otvoreno, a smanjuje se ako postoje barijere za ulazak na tržište.
- **Barijera za ulazak na tržište** je karakteristika proizvoda ili nivo kvaliteta usluge koji se o ekuje u odre enoj oblasti privrede.
- Za ve inu organizacija, veb pove ava opasnost od pojave novih konkurenata na tržištu.

Porterov model sila konkurenčije

- **Pregovara ka mo dobavlja a je velika**
kada kupci nemaju mnogo izbora, a *mala* je
kada kupci imaju mnogo izbora.
- Internet utiče na dobavljače na različite
nove. Kupci mogu da nađu alternativne
dobavljače i da lakše uđu u cene i da
smanjeju dobavljače.
- S druge strane, kako kompanije koriste
internet za integraciju svojih lanaca
snabdevanja, dobavljači mogu da obavežu
svoje kupce.

Porterov model sila konkurenčije

- **Pregovara ka mo kupaca** je velika kada kupci imaju mnogo izbora, mala je kada nemaju mnogo izbora.
- Internet uve ava pristup informacijama, pove avaju i mo kupaca.
- Internet smanjuje **troškove promene**, which are the costs, in money and time, to buy elsewhere. This also increases buyer power.

Porterov model sila konkurenčije

- **Opasnost od pojave zamene za proizvode i usluge** je visoka ukoliko postoji mnogo supstituta za proizvode i usluge neke organizacije i niska je ako ne postoji mnogo supstituta.
- Privrednim granama koje su zasnovane na informacijama najviše preti opasnost od supstituta (na primer, muzika, knjige, softver). Putem interneta informacije mogu da se prenose brzo i efikasno.

Porterov model sila konkurenčije

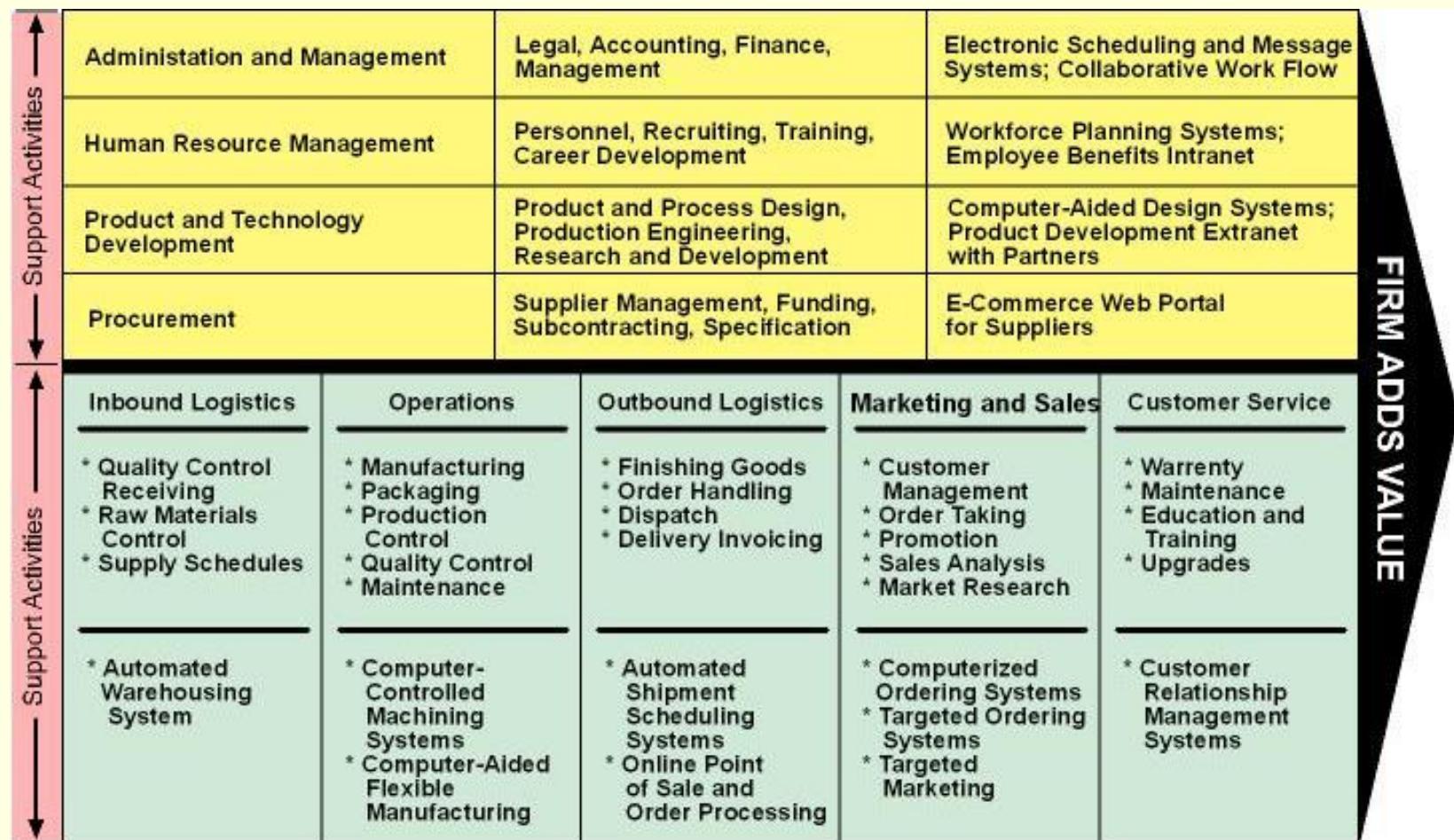
- **Rivalstvo između firmi u jednoj privrednoj grani** is *high* when there is fierce competition and *low* when there is not.

Porterov model lanca vrednosti

Ovaj model koriste organizacije da bi ustanovile koje su specifične aktivnosti u kojima mogu koristiti konkurentne strategije za postizanje najvećeg uinkta.

- Primarne aktivnosti
- Pomoćne aktivnosti

Porterov model lanca vrednosti

Strategije za sticanje konkurentske prednosti

- Najniži troškovi

- Diferencijacija

- Inovacija

- Efikasnost poslovanja

- Orijentisanost ka kupcima

2.3 Zašto su važni informacioni sistemi?

- Informacione tehnologije će smanjiti broj menadžera srednjeg nivoa.
- Informacione tehnologije će promeniti menadžerski posao.
- Informacione tehnologije utiču na zaposlene dok su na radnom mestu.
- Informacione tehnologije poboljšavaju kvalitet života.

Ergonomski proizvodi

(a)

(b)

(c)

(d)

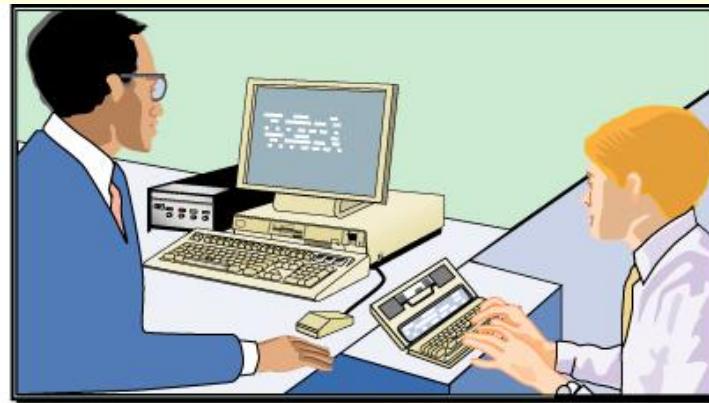
When ergonomics doesn't work

When all else **fails**.....

Omogu avanje ljudima sa invaliditetom da rade na raunarima

(a)

(b)

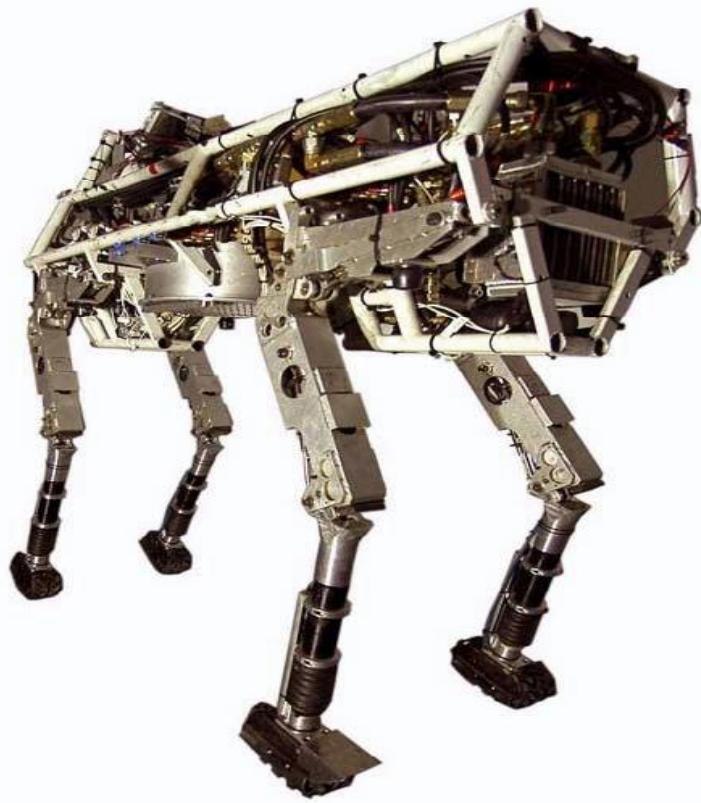

(c)

Roboti dižu revoluciju

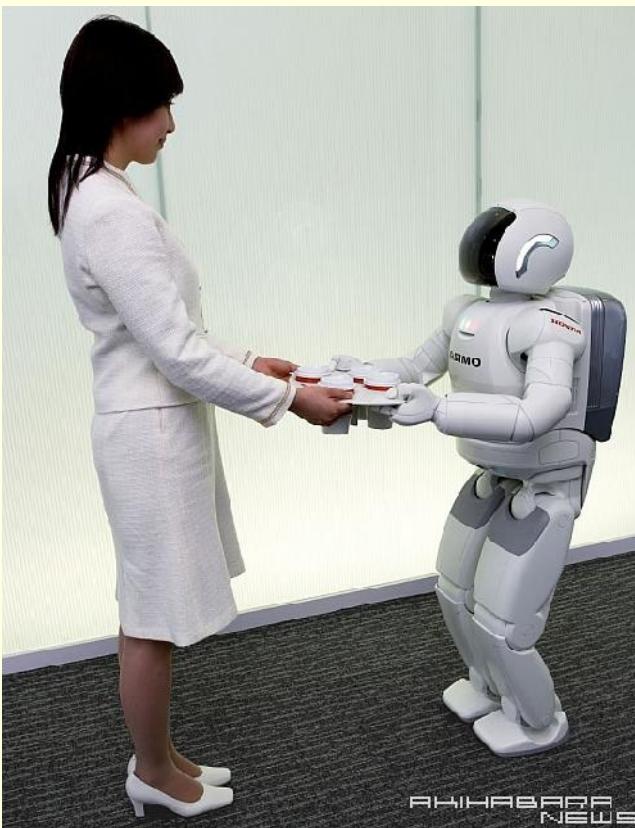
See [Invasion of the Humanoid Robots](#)

Roboti dižu revoluciju

See [video](#) of
Big Dog robot
in action

Roboti dižu revoluciju (nastavak)

See ASIMO [commercial](#)

See [video](#) of ASIMO in action

Honda's ASIMO robot

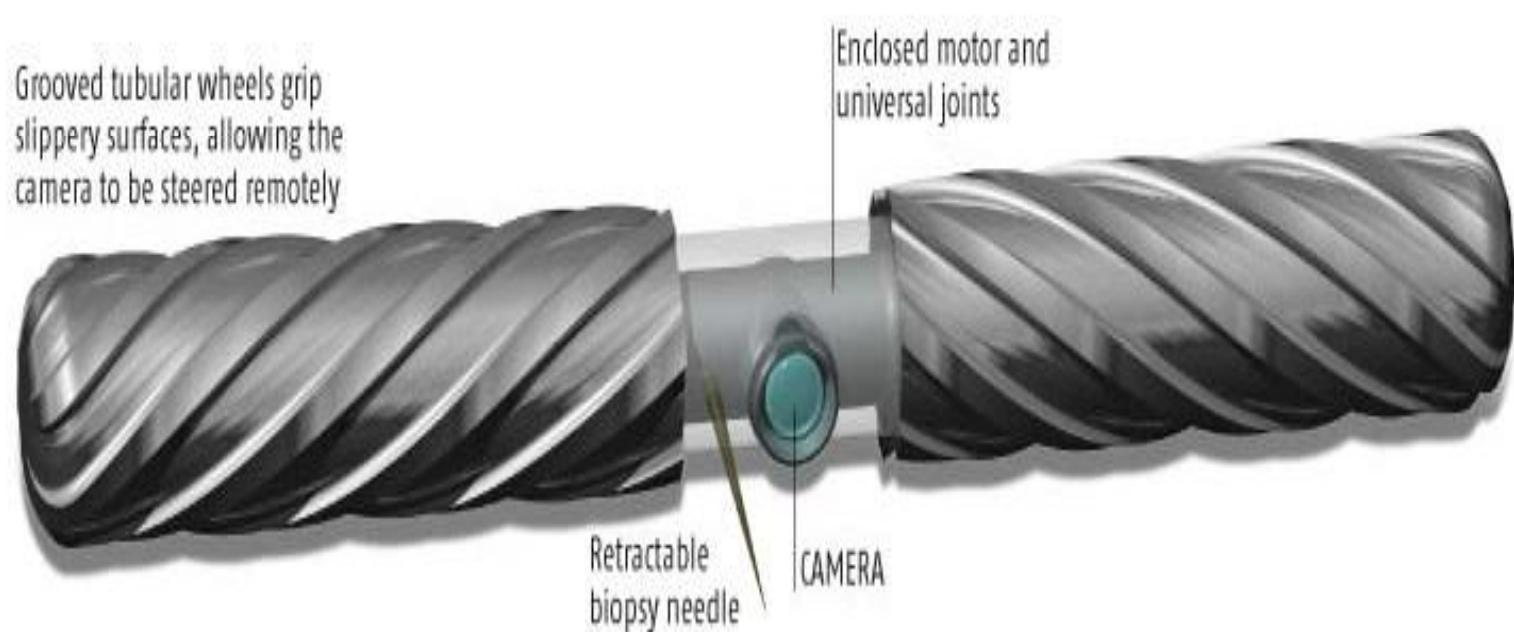
DeLaval Voluntary Milking System

Poboljšanje zdravstvene zaštite

ROVING ROBOT CAMERA

The radio-controlled robot can roam the stomach or abdomen, acting as an extra eye for surgeons (schematic only, not to scale)

Poboljšanje zdravstvene zaštite

(nastavak)

The Pill Cam: Wireless endoscopy

The daVinci Surgical Robot

The robot

The surgeon's console

The daVinci Surgical Robot (continued)

The daVinci robot in use

Medical Simulation

Two physicians perform a procedure on a simulated human (mannequin)

Upravljanje informacionim resursima

- Kojim resursima IT se upravlja i ko to radi?
- Uloga odeljenja za IS

Tradicionalne primarne funkcije IS

- Razvoj upravljačkih sistema i upravljanje sistemskim projektima
- Upravljanje računarskim centrima
- Zapošljavanje osoblja, obrazovanje i razvoj veštine IS
- Pružanje tehničkih usluga
- Planiranje, razvoj i kontrola infrastrukture

Nove (konsultantske) primarne funkcije IS

- Započinjanje i projektovanje specifičnih strategijskih informacionih sistema
- Integriranje interneta i elektronske trgovine u poslovanje
- Upravljanje integracijom sistema, uključujući internet, intranet i ekstranet
- Edukacija zaposlenih u drugim odeljenjima u oblasti IT
- Poslovna edukacija zaposlenih u IS
- Podrška krajnjim korisnicima računara
- Partnerstvo sa izvršnim direktorima
- Upravljanje spoljnom saradnjom (outsourcing)
- Inovacija
- Alijanse sa dobavljačima i odeljenjima za IS drugih organizacija

Supporting End Users

One form of end-user support is the **help desk**, where IS staffers help users troubleshoot problems with their systems.

This video shows the first help desk.

Završni slučaj

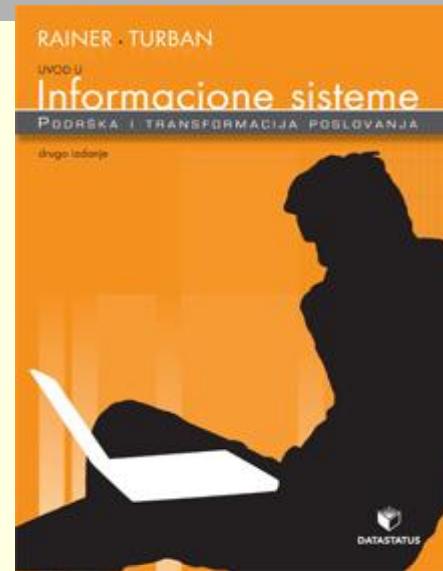

Kompanija
Todd Pacific
Shipyards

PDA beži na
mreža

POSLOVNI INFORMACIONI SISTEMI

prof. dr Zlatko Langović

POGLAVLJE 3

Etika, privatnost i zaštita informacija

Pregled sadržaja poglavlja

- 3.1 Etička pitanja
- 3.2 Pretnje zaštiti informacija
- 3.3 Zaštita informacionih resursa

Ciljevi u enja

- Definisati glavna etička pitanja vezana za informacionu tehnologiju i utvrditi u kojim se situacijama javljaju.
- Definisati koje su glavne pretnje zaštiti informacija.
- Opisati različite mehanizme odbrane koji se koriste za zaštitu informacionih sistema.
- Objasniti reviziju informacione tehnologije i planiranje oporavka od katastrofe.

TJX: Najgora kra a podataka u maloprodaji u istoriji?

Etička pitanja

- Etička
- Etički kodeks

Fundamentalna načela etike

- Jasno definisana lična odgovornost za postupke koji su u injeni u organizaciji
- Odgovornost za sopstvene postupke
- Pravo na obeštećenje

Neeti ki naspram nezakonitog

Ono što je *neeti ki* ne mora istovremeno biti i *nezakonito*.

Ethics scenarios

etiri kategorije eti kih pitanja:

- Pitanje privatnosti
- Pitanje ta nosti
- Pitanje svojine
- Pitanje dostupnosti

Pitanje privatnosti

BIG BROTHER

**IS WATCHING
YOU**

How much privacy
do we have left?

Privatnost

- Privatnost. Pravo pojedinca da ne bude uznemiravan i da bude oslobođen od bilo kog i bilo kakvog upitanja u lične stvari.
- Sudska praksa primenjuje dva pravila:
 - (1) Pravo na privatnost nije absolutno pravo.
Vaša privatnost mora biti usklađena sa potrebama društva.
 - (2) Pravo javnosti je prednost od prava pojedinca na privatnost.

Pretnje privatnosti

- Agregatori podataka, digitalni dosije i profilisanje.
- Elektronski nadzor
- Li ne informacije u bazama podataka
- Informacije na internetskim grupama kao što su elektronske oglasne table, diskusione grupe i sajtovi socijalnog umrežavanja.

Agregatori podataka, digitalni dosije i profilisanje

Elektronski nadzor

Elektronski nadzor

- Vidi "The State of Surveillance" lanak u asopisu *BusinessWeek*.
- Vidi the surveillance slideshow
- See additional surveillance slides
- And you think you have privacy? (video)
- Sense-through-the-Wall

Lične informacije u bazama podataka

- Banke
- Pružaoci komunalnih usluga
- Vladine agencije
- Kreditni biro

Informacije na internetskim grupama kao što su elektronske oglasne table, diskusione grupe i sajтови социјалног уређавања

Sajtovi socijalnog umrežavanja Can Cause You Problems

Anyone can post derogatory information about you anonymously.

(See this Washington Post [article](#).)

You can also hurt yourself, as this [article](#) shows.

What Can You Do?

First, be careful what information you post on social networking sites.

Second, a company, ReputationDefender, says it can remove derogatory information from the Web.

Zaštita privatnosti

- Kodeks privatnosti i poslovna politika privatnosti
 - Model ogranjanja (Opt-out Model)
 - Model pristanka (Opt-in Model)

3.2 Pretnje zaštiti informacija

Factors Increasing the Threats to Information Security

- Savremeno, me usobno povezano, me uzavisno, beži no umreženo poslovno okruženje,
- Državno zakonodavstvo,
- Manji, brži i jeftiniji računari i uređaji za uvanje podataka,
- Sve manje veština koje su potrebne da bi pojedinac postao kompjuterski haker,

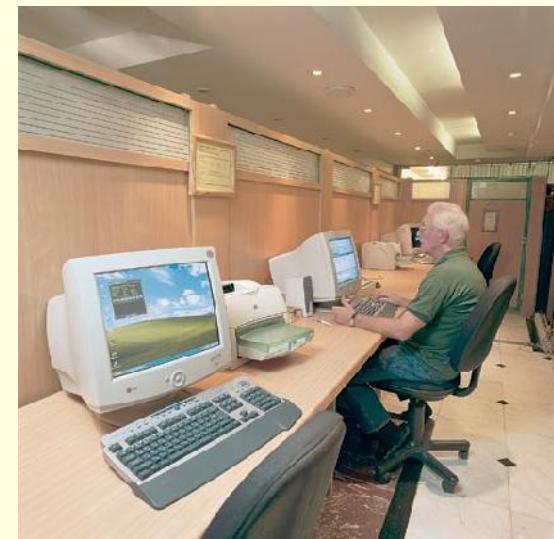
Factors Increasing the Threats to Information Security (continued)

- Međunarodni organizovani kriminal preuzima visokotehnološki kriminal,
- Implicitna odgovornost,
- Povećan broj uređaja koje zaposleni koriste bez ike kontrole,
- Nedostatak podrške menadžmenta.

A Look at Unmanaged Devices

Wi-Fi at McDonalds

Hotel Business Center

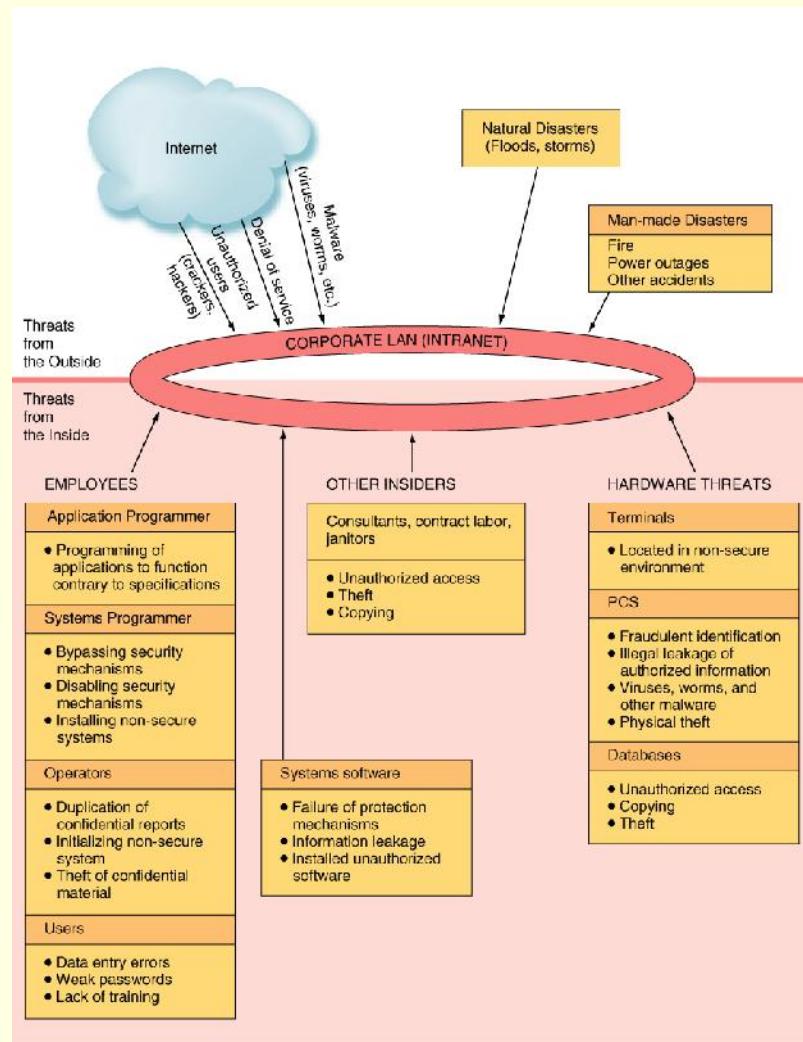

Wi-Fi at Starbucks

Key Information Security Terms

- Pretnja informacionom resursu
- Izloženost
- Ranjivost sistema
- Rizik
- Kontrola informacionih sistema

Pretnje bezbednosti (slika 3.1)

Categories of Threats to Information Systems

- Nehotni ni postupci
- Elementarne nepogode
- Tehni ki kvarovi
- Greške menadžmenta
- Namerni postupci

(from Whitman and Mattord, 2003)

Example of a threat ([video](#))

Nehoti ni postupci

- Ljudske greške
- Promene u kvalitetu usluga (npr., utilities)
- Štetna dejstva okoline (npr., prljavština, prašina, vlaga)

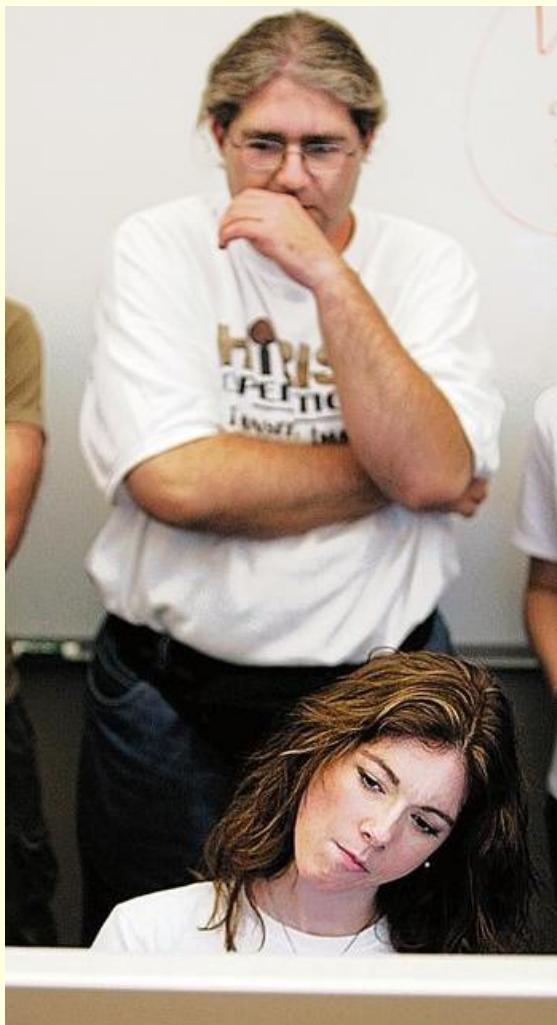
Ljudske greške

- „Prilepljivanje“
- Gledanje preko ramena
- Nemaran odnos prema laptopu i prema prenosivim ure ajima
- Otvaranje sumnjeve e-pošte
- Nemarno pretraživanje interneta
- Loš izbor lozinke i neoprezno koriš enje lozinke
- And more

Anti-Tailgating Door

Gledanje preko ramena

Most Dangerous Employees

Human resources and MIS

Remember, these employees hold ALL the information

Socijalni inženjering

- 60 Minutes Interview with Kevin Mitnick, the “King of Social Engineering”

- Kevin Mitnick served several years in a federal prison. Upon his release, he opened his own consulting firm, advising companies on how to deter people like him,
 - See his company here

Elementarne nepogode

Namerni postupci

- Špijunaža ili upadanje u posed
- Informaciono iznudivanje
- Sabotaža ili vandalizam
- Krađa opreme ili informacija
 - Na primer, „kopanje po ubretu“

Namerni postupci (nastavak)

- Krađa identiteta video
- Ugrožavanje intelektualne svojine

Namerni postupci (nastavak)

■ Softverski napadi

- Virus
- Crv
 - 1988: first widespread worm, created by Robert T. Morris, Jr.
 - (see the rapid spread of the Slammer worm)
- Trojanski konj
- Logi ka bomba

Namerni postupci (nastavak)

■ Softverski napadi (nastavak)

- „Fišing“ napad
 - „Fišing“ slideshow
 - „Fišing“ quiz
 - „Fišing“ example
 - „Fišing“ example

- Distribuirani napad uskraivanjem servisa
 - See botnet demonstration

Namerni postupci (nastavak)

■ Softverski napadi (nastavak)

Can you be Phished?

How to Detect a Phish E-mail

Is the email really from eBay, or PayPal, or a bank?

As Spammers get better, their emails look more genuine. How do you tell if it's a scam and phishing for personal information? Here's how ...

Is the email really from eBay, or PayPal, or a bank?

As an example, here is what the email said:

- Return-path: <service@paypal.com>
- From: "PayPal" <service@paypal.com>
- Subject: You have 1 new Security Message Alert !

Note that they even give advice in the right column about security

From: "PayPal" <service@paypal.com>
Subject: You have 1 new Security Message Alert !

PayPal

PayPal Security Center: Urgent PayPal Account Login Request.

Notice of account temporary suspension

Dear **PayPal** member :

- We regret to inform you that your **PayPal account**, has been **temporarily blocked** due to various login attempts from different global locations.
- As **Romania** is one of the most high rated fraudulent countries, we temporarily **blocked** your account to avoid future problems or misusage of your **PayPal** account.
- Here are the last 3 login attempts :

How to protect your account

- Make sure you never give away your PayPal login and password, to someone you don't know.
- Please respect PayPal policy and privacy statements.
For more information on how to protect your account, please visit our security center.
http://www.paypal.com/cgi-bin/cmde=_security-center-outside

Example Continued – bottom of the email

- Here are the last 3 login attempts :

1. IP address : 194.102.104.2
ISP host : st13.i-cafe.onix.ro
Location : Niger

2. IP address : 217.156.19.129
ISP host : rds-net.vl.ro
Location : Niger

3. IP address : 62.177.188.59
ISP host : adsl.bbeyond.ro
Location : Niger

- **If you are traveling and made these login attempts yourself or borrowed your PayPal account to someone else , please log in below.**

[Travelling confirmation Here](#)

- **If you want to re-activate your PayPal account , please follow our instructions.**

[Re-activate your account Here](#)

DIV
cmd=_security-center-outside

Increase your security

- **Become a Verified** PayPal member. Examine all privacy and security seals before doing business with a particular website and make sure they are legitimate. PayPal is a licensee of the [TRUSTe Privacy Program](#).

Protect your password

- **Never** give away your password and always choose a combination of letters, numbers, and symbols. For example, \$coolplace2!live or 2Barry5Bonds#1. Avoid choosing obvious words or dates such as a nickname or your birth date.

- Don't use the same password for PayPal and other online services such as AOL, eBay, MSN

How to see what is happening

View Source

- In **Outlook**, right click on email, click 'view source'
- In **GroupWise**, open email and click on the Message Source tab
- In **Mozilla Thunderbird**, click on View, and Source.
- Below is the part of the text that makes the email look official – the images came from the PayPal website.

```
<table width=3D"100%" cellspacing=3D"0" cellpadding=3D"0" border=3D"0">
<tr>
    <td background=3D"http://images.paypal.com/images/bg\_clk.gif" width=3D100%><img src=3D"http://images.paypal.com/images/pixel.gif"=20 height=3D"29" width=3D"1" border=3D"0"></td>
</tr>=09
=09
<tr>
    <td><img src=3D"http://images.paypal.com/images/pixel.gif"=20 height=3D"10" width=3D"1" border=3D"0"></td>
</tr>
</table>
```

View Source – The Real Link

```
class=3D"pp_sansserif" align=3D"center"><a href=3D"ftp://futangiu:futangiu@209.202.224.140/index.htm">Travelling=20 confirmation Here</a></td>
```

- In the body it said, “If you are traveling, “Travelling Confirmation Here”
- Here is where you are really being sent
 - **href=3Dftp://futangiu:futangiu@209.202.224.140/index.htm**
- Notice that the link is not only not PayPal, it is an IP address, 2 giveaways of a fraudulent link.

Another Example – Amazon

From: "Amazon, Inc" <webmaster@security.com>

10/3

BC: Houston Carr

Subject: { SPAM 2 }:New ALERT message:

You have 1 new ALERT message

Please login to your **Amazon**
and Confirm Billing And your Information.

To Login, please click the link below:

[Go To www.amazon.com/login.asp](http://www.amazon.com/login.asp)

Copyright ? 2007 Amazon.Inc Customer

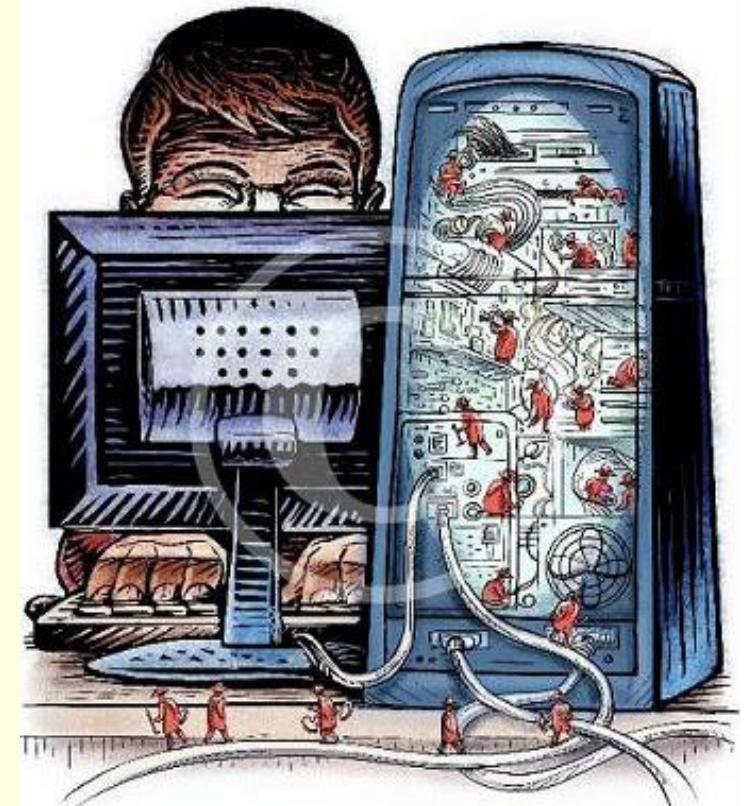
```
<FONT face="verdana" size=2><B>You have 1 new ALERT message</B><BR>
Please login to your <B>Amazon</B><BR> and Confirm Billing And your
Information.<BR><BR>
To Login, please click the link below:<BR><BR>
<a href="http://68-116-36-144.static.mdfd.or.charter.com/Online.htm">Go To
www.amazon.com/login.asp </a></font></p>
<p><font size="2" face="Arial, Helvetica, sans-serif">
```

View Source

Namerni postupci (nastavak)

■ Neželjeni softver

- Špijunski softver (vidi [video](#))
- Softver za generisanje neželjene e-pošte
- Kukiji
 - Kuki [demo](#)

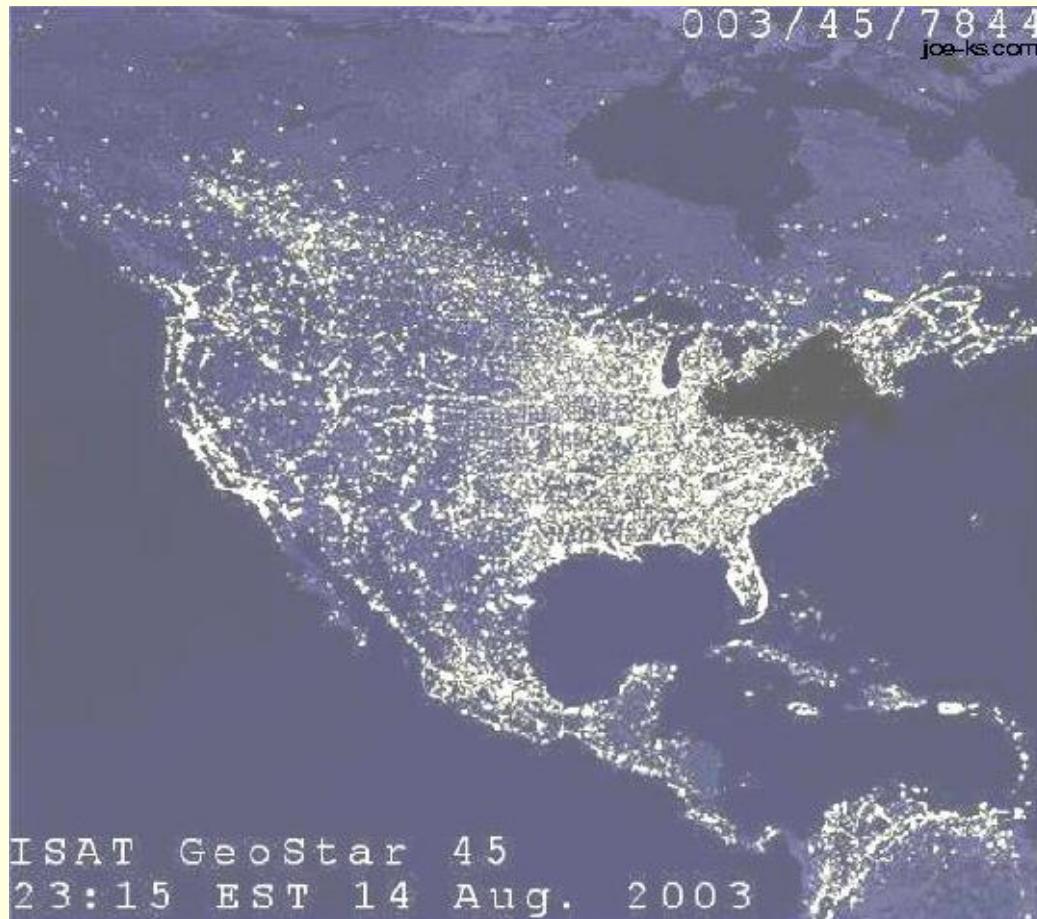
Namerni postupci (nastavak)

- Supervisory control and data acquisition (SCADA) attacks

Wireless
sensor

What if a SCADA attack were successful?

Northeastern
U.S. power
outage in 2003

Results of the power outage in NYC

More results of power outage in NYC

A Successful (Experimental) SCADA Attack

[Video](#) of an experimental SCADA attack
that was successful

3.3 Zaštita informacionih resursa

Rizik!

Rizik uvek
postoji!

© KURT JONES 2003

And then there is real risk!

Upravljanje rizikom

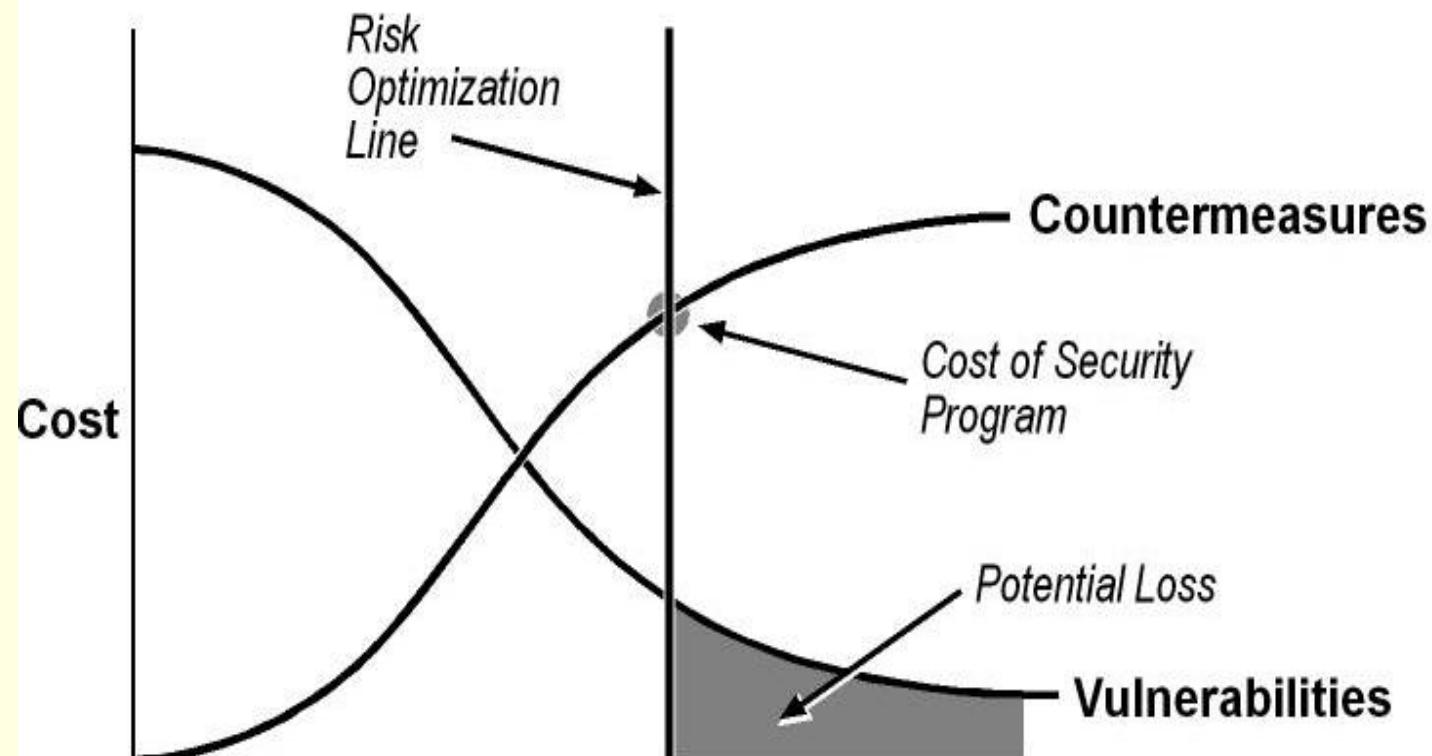
- Rizik
- Upravljanje rizikom
- Analiza rizika
- Ublažavanje rizika

Strategije ublažavanja rizika

- Prihvatanje rizika
- Ograničavanje rizika
- Prenos rizika

Risk Optimization

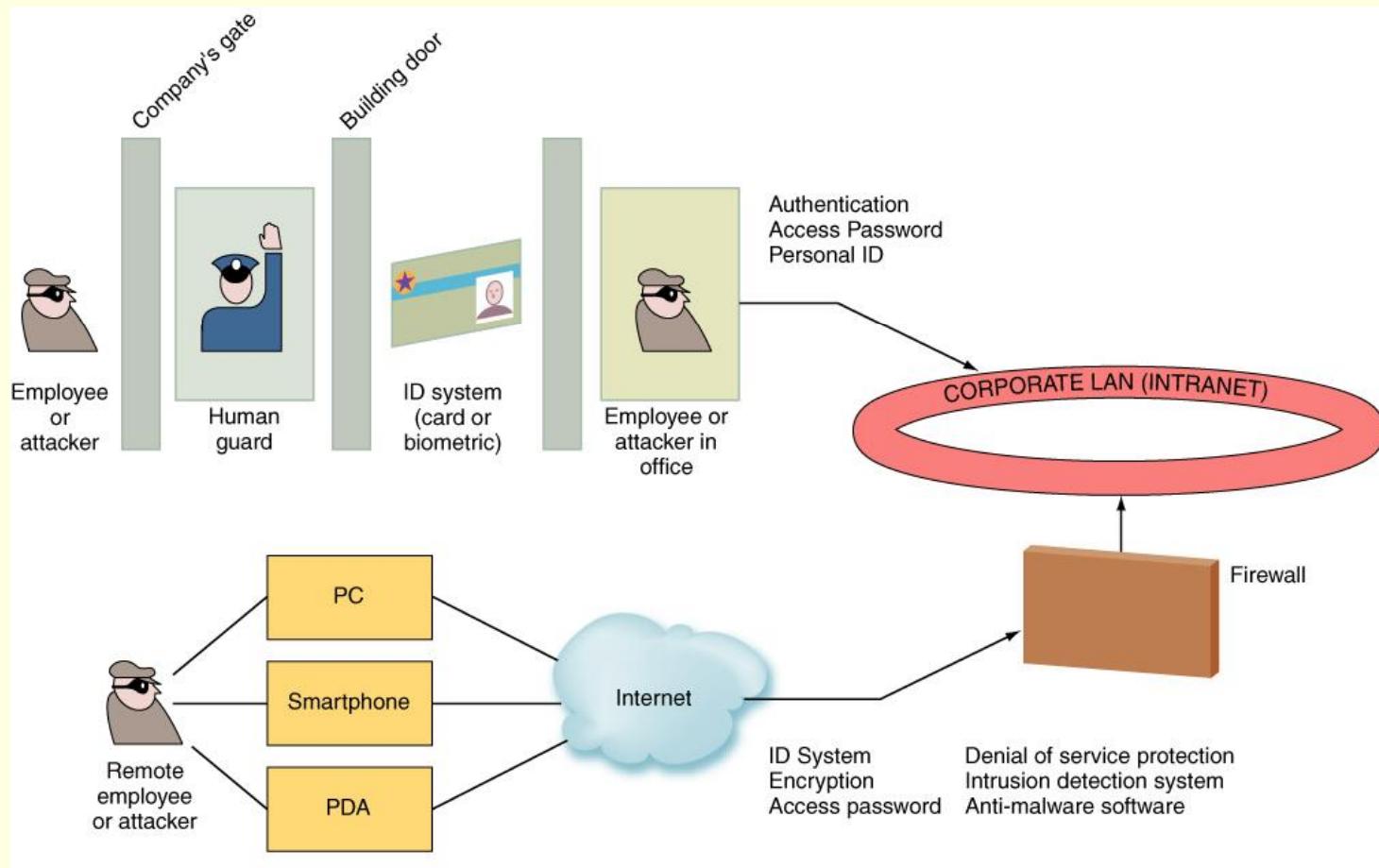
RISK OPTIMIZATION

Kontrole

- Fizi ka kontrola
- Kontrola pristupa
- Komunikaciona (mrežna) kontrola
- Aplikativna kontrola

Where Defense Mechanisms (Controls) Are Located

Kontrola pristupa

■ Autentifikacija

■ Ko je neka osoba? (biometrija)

- Video on biometrics
- The latest biometric: gait recognition
- The Raytheon Personal Identification Device

■ Šta nosi neka osoba?

■ Šta radi neka osoba?

■ Šta zna neka osoba?

- Klasi ne lozinke
- Duge, ali jednostavne lozinke

Kontrola pristupa (nastavak)

- Autorizacija
 - Privilegija
 - Najmanje pravo

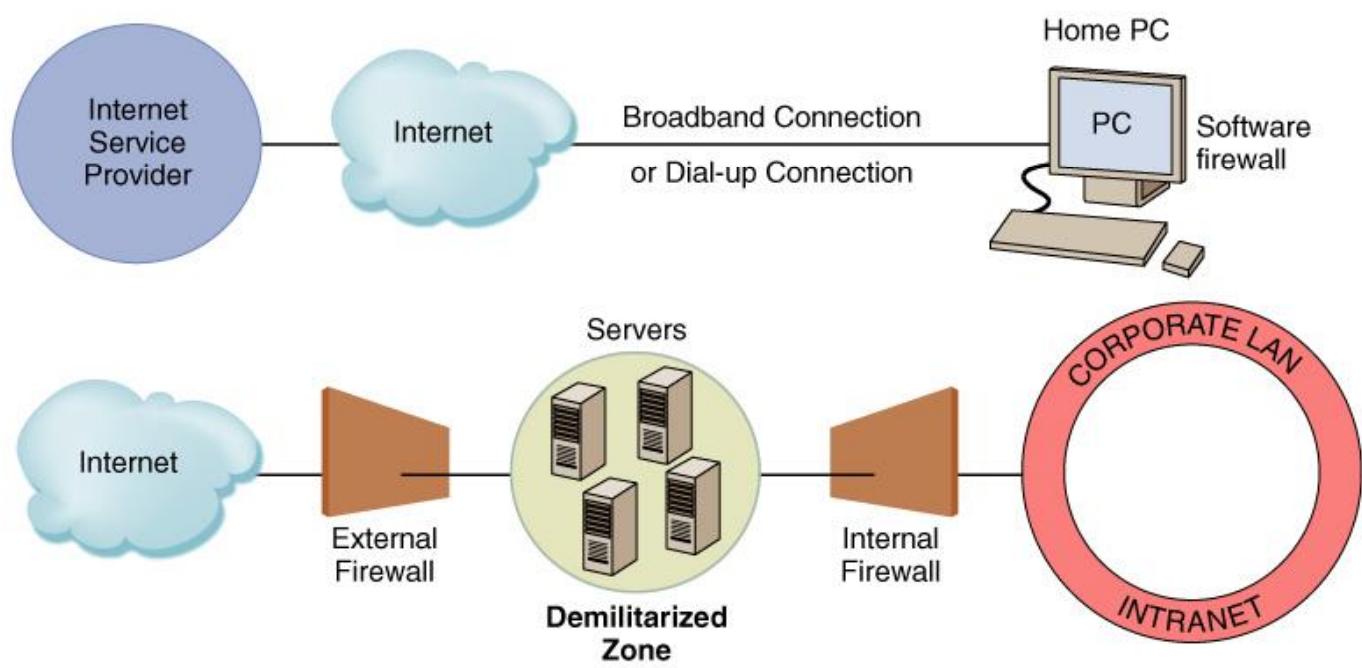
Komunikaciona ili mrežna kontrola

- Paketski filtri
- Sistemi protiv zlonamernog softvera

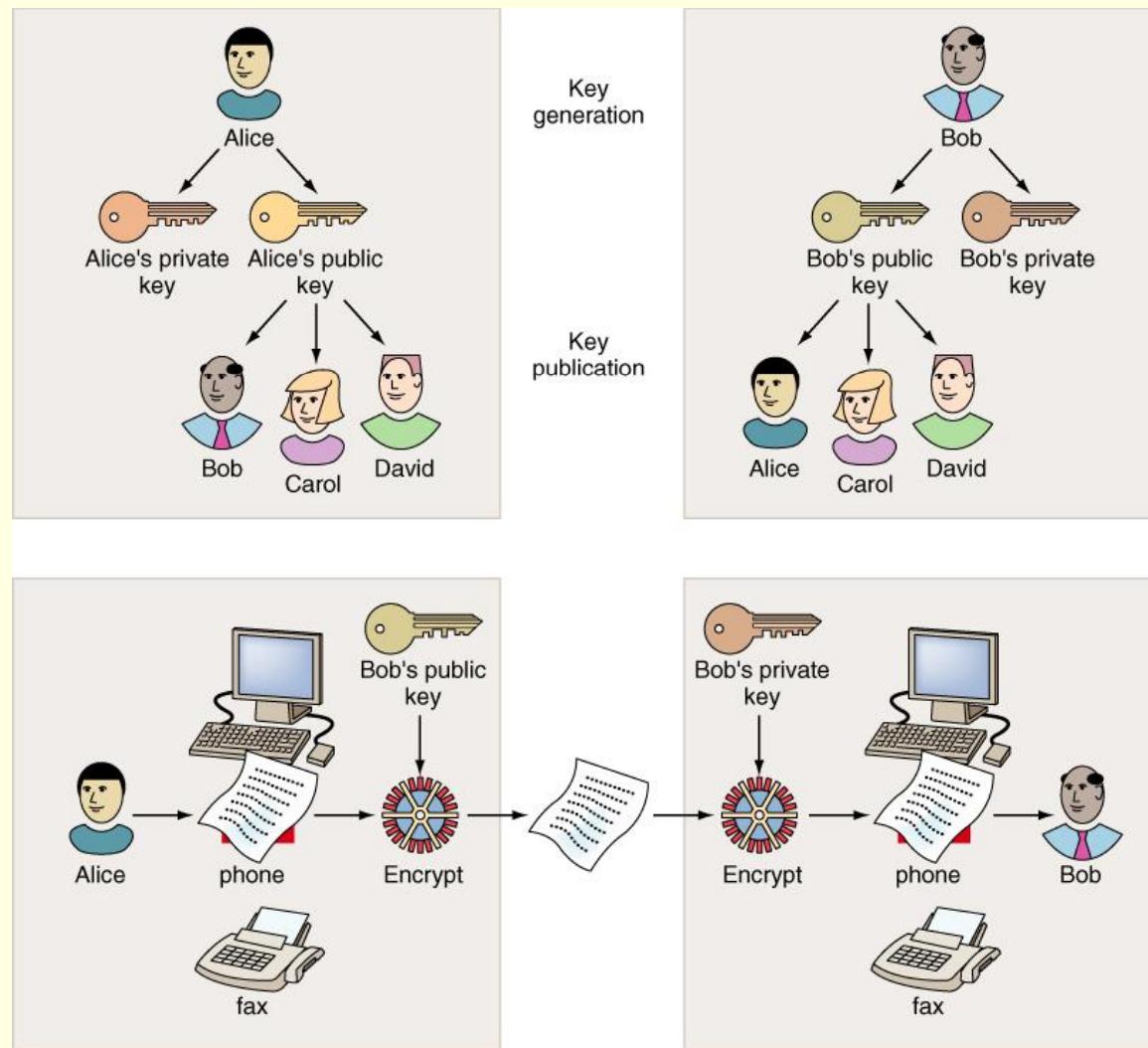

-
- Stavljanje na belu listu i crnu listu
 - Sistemi za otkrivanje neovlaštenog pristupa
 - Kriptografska zaštita

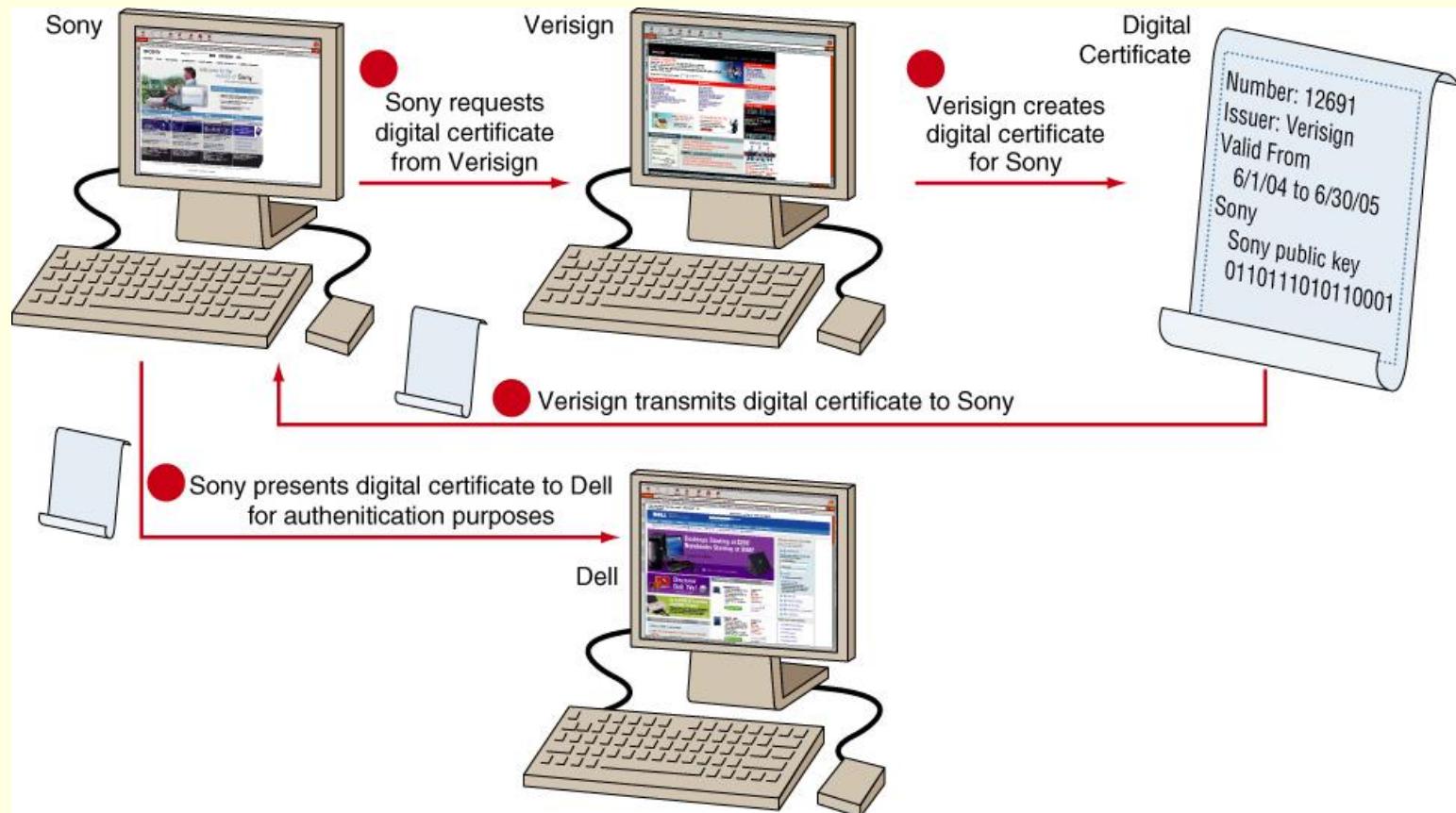
Osnovni paketski filtri za ku nu upotrebu (gore) i korporativni paketski filtri (dole)

Kako funkcioniše šifrovanje javnim ključem

Kako funkcioniše digitalni sertifikat

Komunikaciona ili mrežna kontrola (nastavak)

- Virtuelna privatna mreža
- Secure Socket Layer (sada i Transport Layer Security)
- Sistemi za upravljanje ranjivostima
- Sistemi nadzora zaposlenih

Virtuelna privatna mreža i tuneliranje

Popularni sistemi za upravljanje ranjivostima

Popularni sistemi nadzora zaposlenih

Sistem nadzora zaposlenih

Planiranje kontinuiteta poslovanja, rezervne kopije podataka i oporavak od havarije

- Vruća lokacija
- Topla lokacija
- Hladna lokacija

Revizija informacionih sistema

- Tipovi revizora i revizije
 - **Interna**
 - **Eksterna**

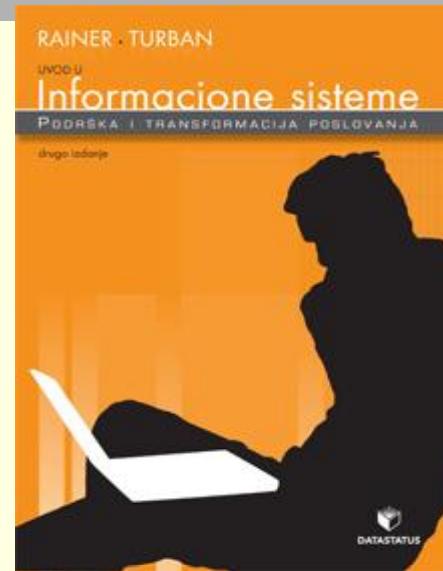
Procedure revizije informacionih sistema

- Revizija oko ra unara
- Revizija unutar ra unara
- Revizija pomo u ra unara

Završni služaj

POSLOVNI INFORMACIONI SISTEMI

prof. dr Zlatko Langović

POGLAVLJE 4

Upravljanje podacima i znanjem

Pregled sadržaja poglavlja

- 4.1 Upravljanje podacima
- 4.2 Pojam baza podataka
- 4.3 Sistemi za upravljanje bazama podataka
- 4.4 Skladištenje podataka
- 4.5 Upravljanje podacima u organizaciji
- 4.6 Menadžment znanja

CILJEVI U ENJA

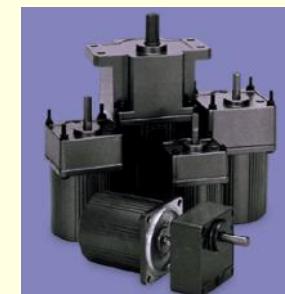
- Spoznati važnost podataka, pitanja u vezi sa korišenjem podataka i životni ciklus podataka.
- Opisati izvore podataka i objasniti na koji način se podaci prikupljaju.
- Objasniti prednosti pristupa bazi podataka.

CILJEVI U ENJA (nastavak)

- Objasniti na ine skladištenja podataka i ulogu skladišta podataka u podršci odlu ivanju.
- Objasniti proceduru upravljanja podacima u organizaciji i njihovu ulogu u stvaranju podataka vrhunskog kvaliteta.
- Definisati znanje i opisati razli ite tipove znanja.

Uvodni slu aj

Panasonic
ideas for life

Panasonic®
Precision AC Gear Motors

Uvodni sluaj (nastavak)

Stari model

Products

Uvodni sluaj (nastavak)

Novi model

Orders

Examples of Data Sources

Credit card
swipes

RFID tags

Digital video
surveillance

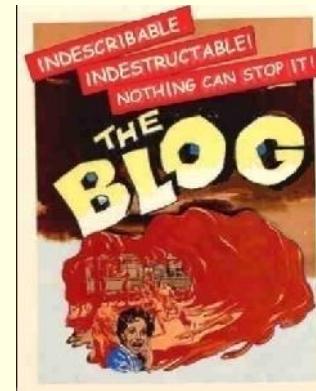

E-mails

Radiology scans

Blogs

4.1 Upravljanje podacima

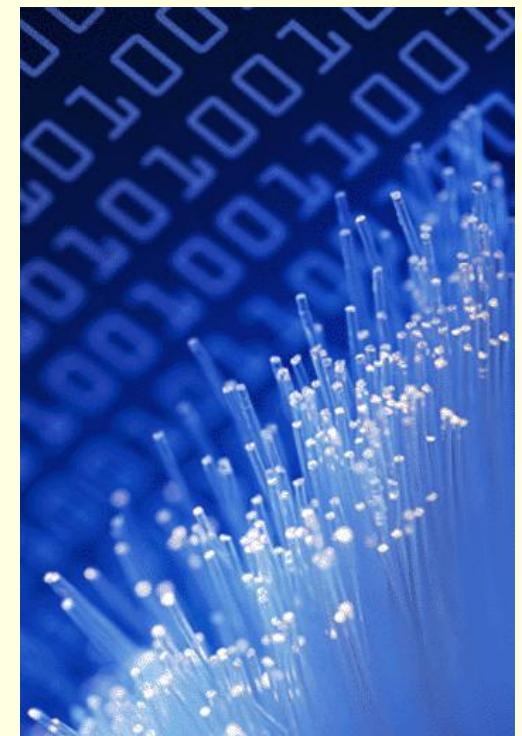
Teško je u upravljanju podacima

Količina podataka eksponencijalno raste.

Podaci su razmešteni i prikupljaju ih mnogi pojedinci koji koriste različite metode i uređaje.

Podaci potiču iz mnogih izvora.

Bezbednost podataka, njihov kvalitet i integritet su od suštinskog značaja.

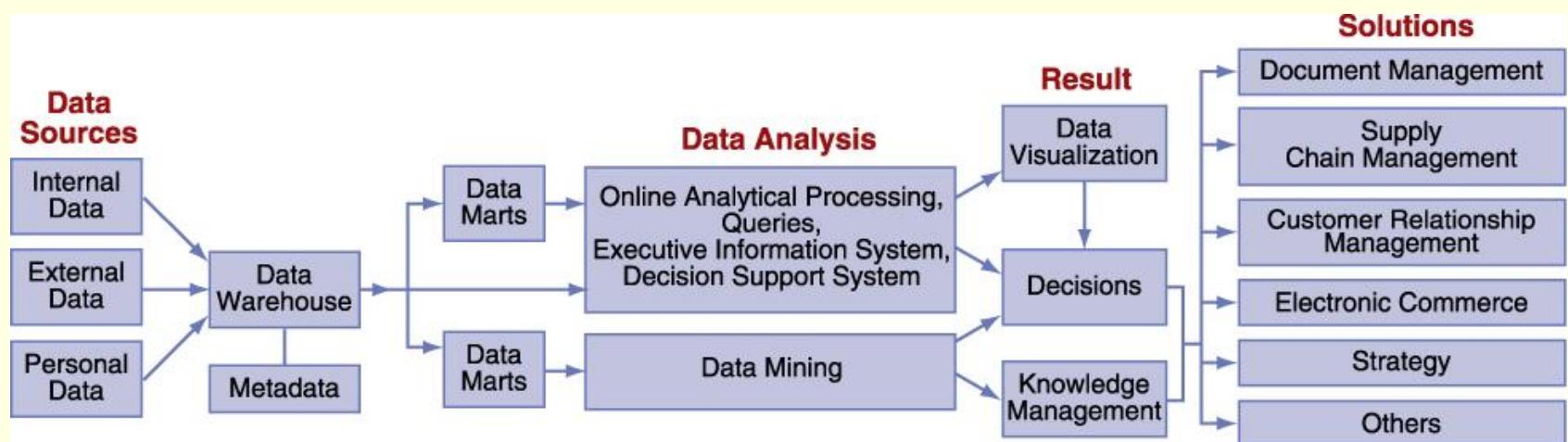
Teško je u upravljanju podacima (nastavak)

An ever-increasing amount of data needs to be considered in making organizational decisions.

The Data Deluge

Životni ciklus podataka (slika 4.1)

Podatak, informacija, znanje, Wisdom

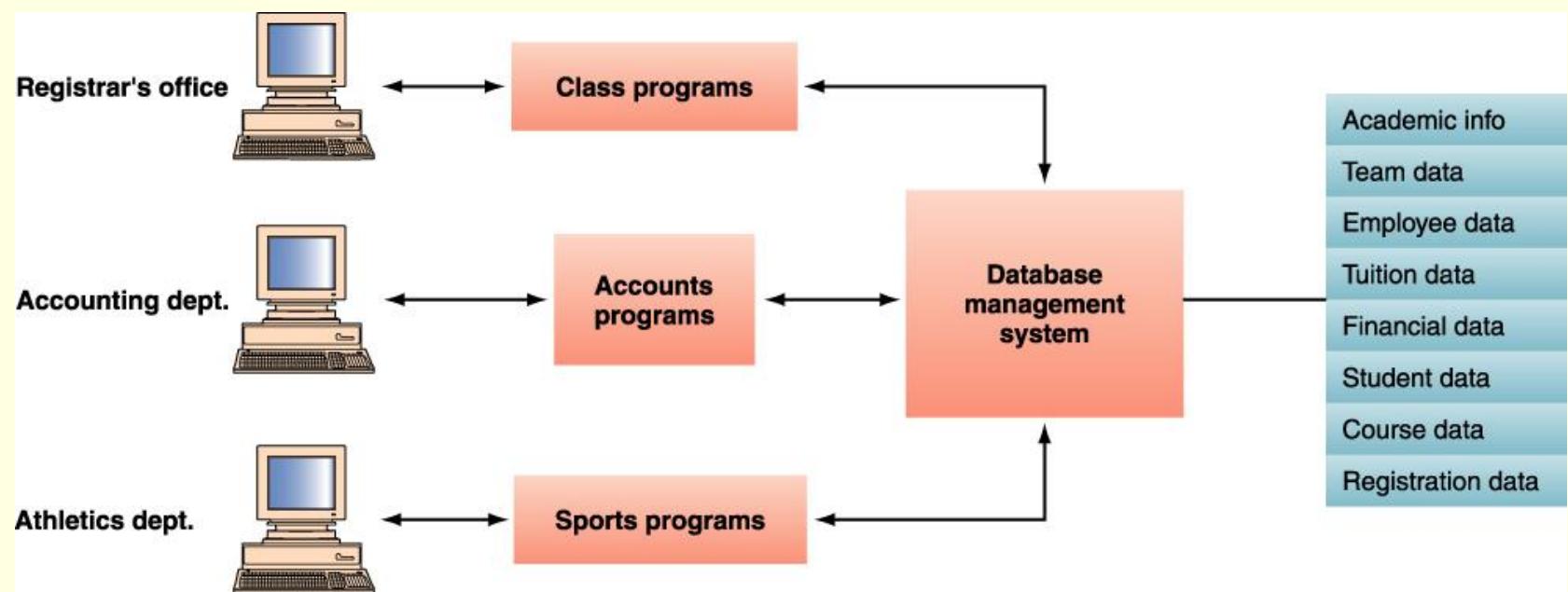
4.2 Pojam baza podataka

- Sistem za upravljanje bazom podataka omoguava svim korisnicima da pristupe svim podacima.
- Sistem za upravljanje bazom podataka minimizira sledeće probleme :
 - Redundantnost podataka
 - Izolovanost podataka
 - Nekonzistencija podataka

Pojam baza podataka (nastavak)

- Sistem za upravljanje bazom podataka maksimizira sledeća pitanja:
 - Bezbednost podataka
 - Integritet podataka
 - Nezavisnost podataka

Sistemi za upravljanje bazom podataka

Hijerarhija podataka

Bit

Bajt

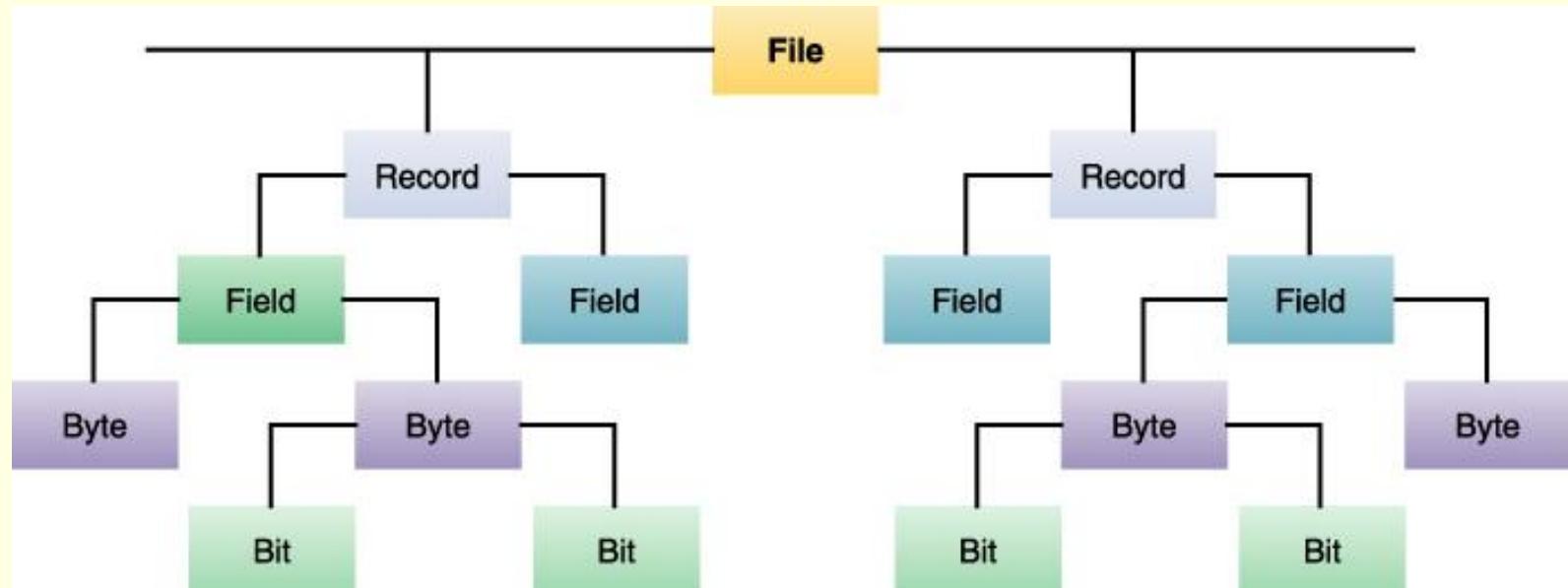
Polje

Zapis

Datoteka (ili tabela)

Baza podataka

Hijerarhija podataka za računarski zapis

Hijerarhija podataka (nastavak)

Bit (binarna cifra)

1	0	0	1	0	1		
1	1	1	0	1	0	1	
0	0	1	0	0	1	0	1
1	1	1	0	1	0	0	

Bajt (osam bita)

01101010

Hijerarhija podataka (nastavak)

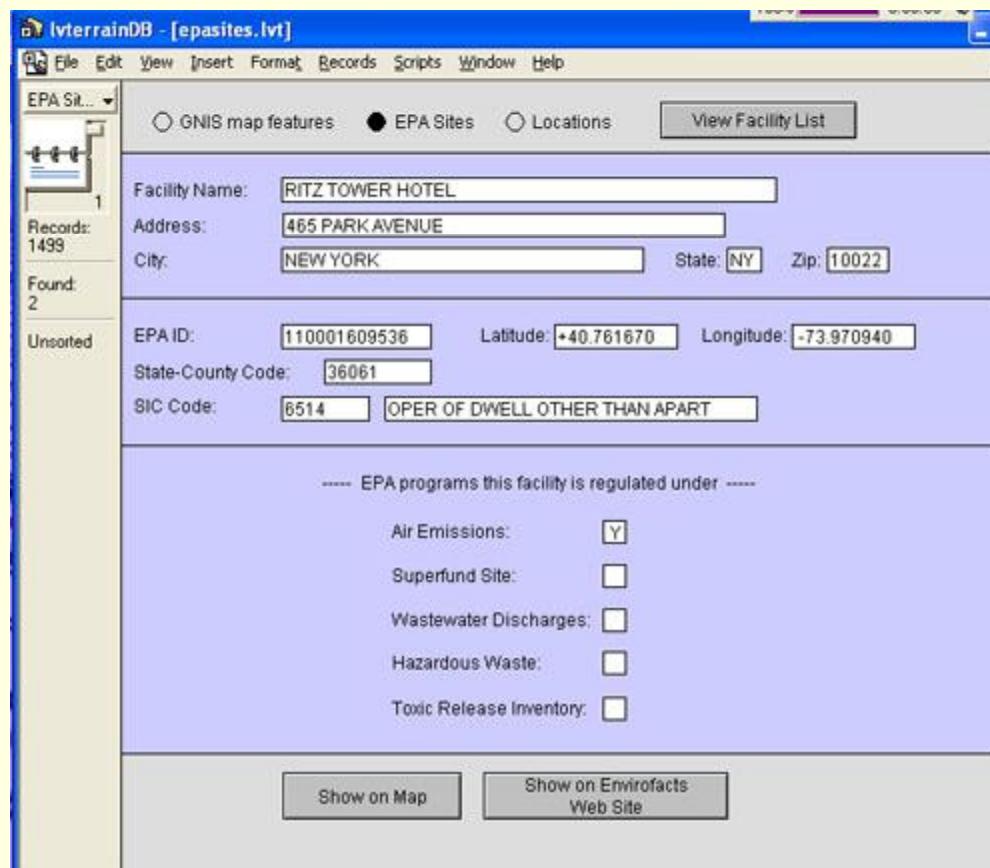
Example of Field and Record

The screenshot shows a Microsoft Internet Explorer window displaying a database record. The title bar reads "ISAPI Filter for Web Security (component) - Microsoft Internet Explorer". The address bar shows the URL "http://interknowlogy/siteserver/knowledge/search/database/search/eCommerceProducts/view.asp?id=01-1016". The main content area is titled "Database Record: ISAPI Filter for Web Security (component)". Below the title is a table with the following data:

name	ISAPI Filter for Web Security (component)
sku	01-1016
list_price	12999
image_file	iklogo.gif
image_width	113
image_height	62
sale_price	0
sale_start	1/1/1975
sale_end	1/1/1975
quantity_in_stock	227
description	ISAPI Filter for Web Security and Personalization

Hijerarhija podataka (nastavak)

Example of Field and Record

Kreiranje baze podataka

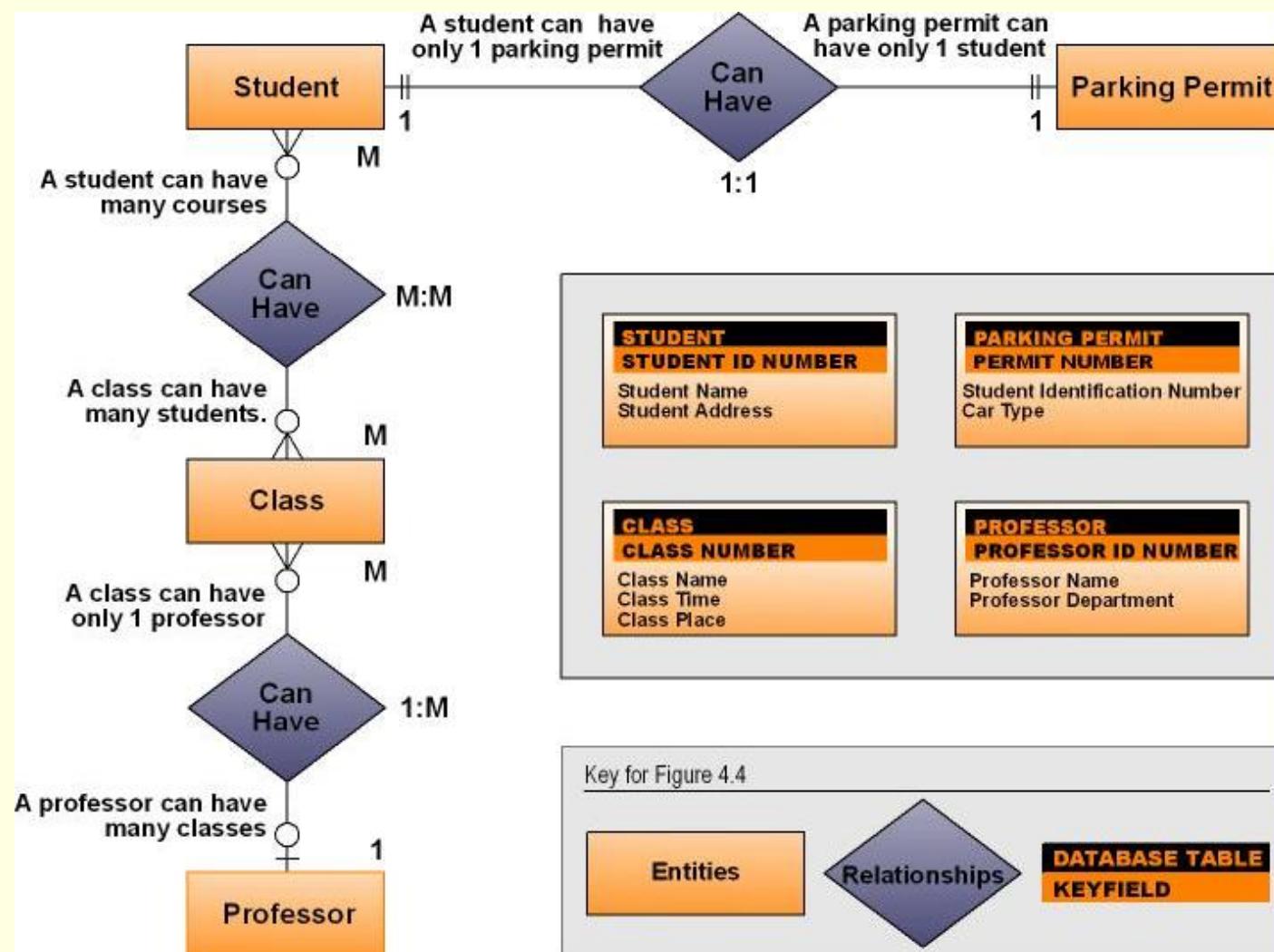
Model podataka

- Entitet
- Atribut
- Primarni ključ
- Sekundarni ključ

Modeliranje veza i entiteta

- Projektanti baze podataka planiraju izradu baze podataka u procesu koji se naziva **modeliranje veza i entiteta (ER modeliranje)**.
- **Dijagrami veza i entiteta (ER dijagrami)** sastoje se od entiteta, atributa i veza.
 - Klasa entiteta
 - Instanca
 - Identifikatori (ključevi)

Model dijagrama veza i entiteta

4.3 Sistemi za upravljanje bazama podataka

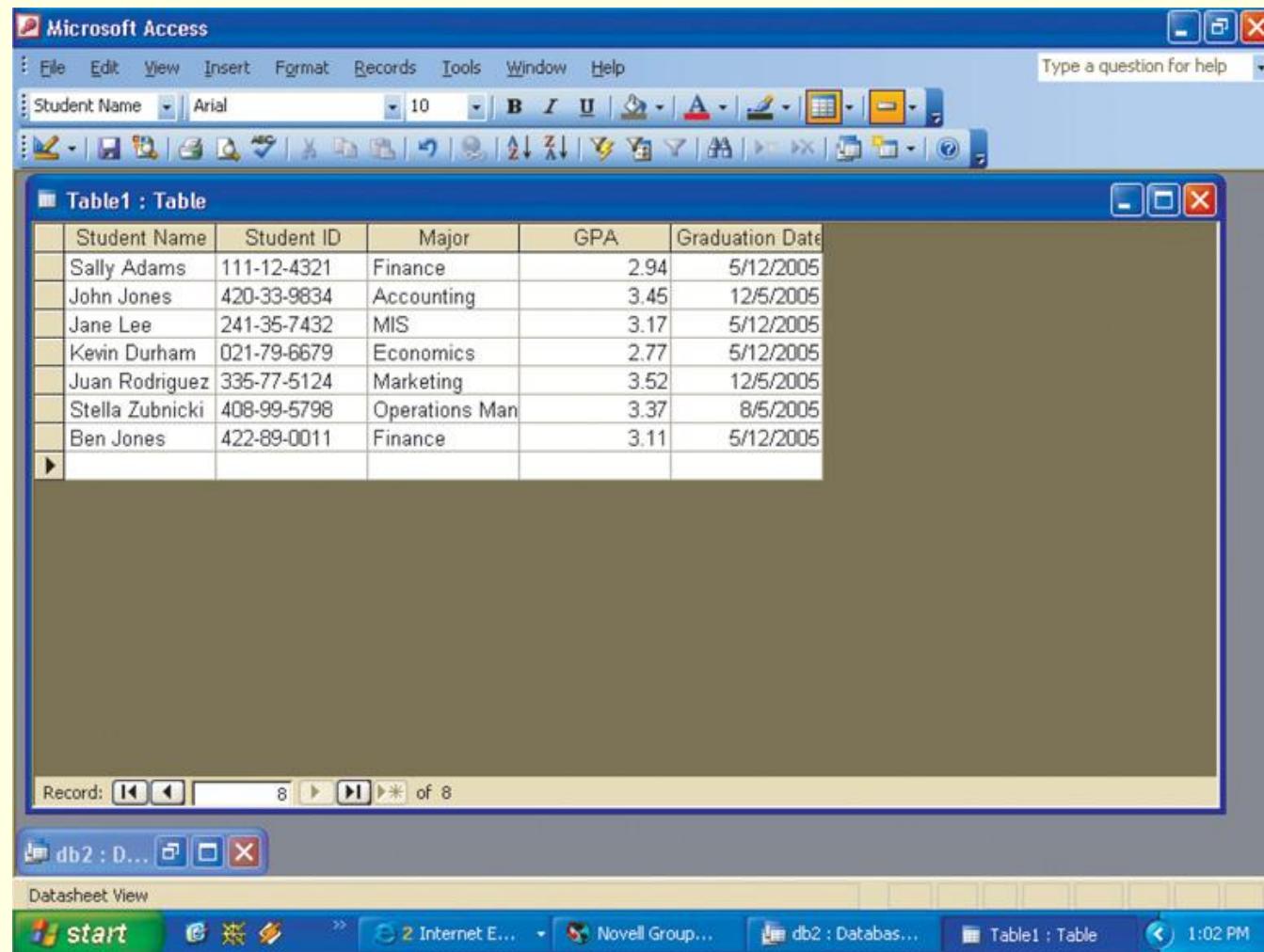
Sistem za upravljanje bazom podataka

Relacioni model baze podataka

Structured Query Language (SQL)

Pretraživanja pomo u primera

Primer studentske baze podataka

Normalizacija

- **Normalizacija** je postupak analize i sažimanja relacione baze podataka na veli inu:
 - Koja minimizira redundantnost
 - Koja maksimizira integritet podataka
 - Performanse obrade
- Podaci su normalizovani kada atributi u tabeli zavise samo od primarnog klju a.

Nenormalizovane relacije

Normalizovanje baze podataka (deo A)

The screenshot shows the Microsoft Access application interface with three open tables:

- Order : Table**

Order Number	Order Date	Delivery Date	Order Total	Customer Numt
11	1/15/06	2/1/06	950	121
12	1/31/06	2/15/06	1775	122
13	2/2/06	2/8/06	1650	129
14	2/9/06	2/26/06	1625	133
*				
- Supplier : Table**

Supplier Numbe	Supplier Name	Supplier Addres
15	AAA Automotive	123 Main St.
17	NAPA	178 Green Ave.
19	All About Glass	145 Highway 1
21	Tire World	153 Highway 1
29	Chrome Center	197 Beulah Ave
*		
- Customer : Table**

Customer Numt	Customer Name	Customer Addre
121	J. Smith	14 Wind St.
122	S. Page	110 Fifth Ave
129	R. Cox	19 Mall Dr.
133	T. Carr	92 Star Ct.
*		

The status bar at the bottom shows "Datasheet View" and the system tray includes icons for Start, Internet Explorer, Novell Group..., Microsoft Powerpoint, Microsoft Word, and the date/time 12:27 PM.

Normalizovanje baze podataka (deo B)

The screenshot shows the Microsoft Access application interface with two open tables:

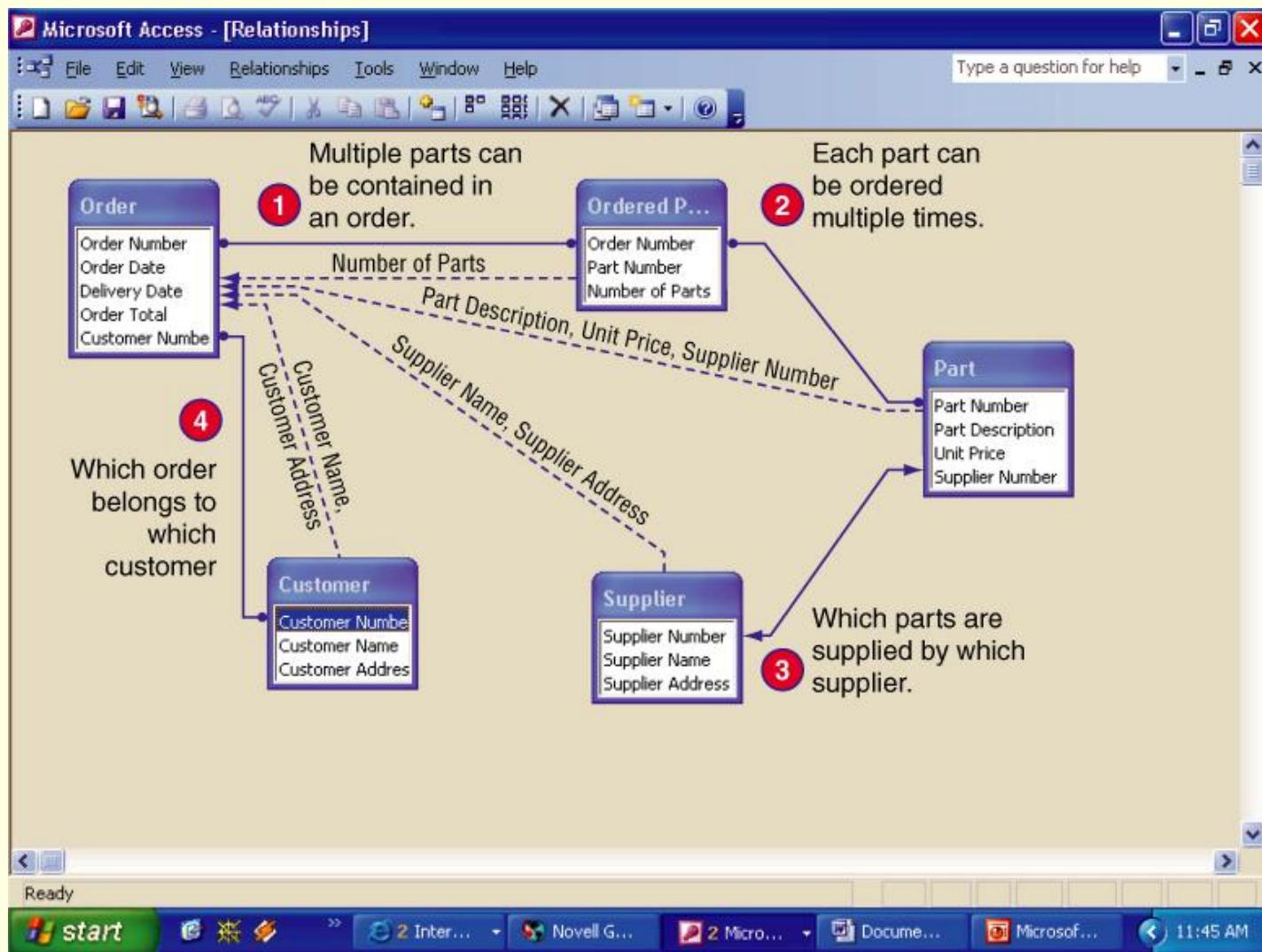
- Ordered Parts : Table** (Left Window): This table contains information about ordered parts. It has four columns: Order Number, Part Number, Number of Parts, and a blank column at the bottom.
- Part : Table** (Right Window): This table contains general part information. It has five columns: Part Number, Part Description, Unit Price, Supplier Number, and a blank column at the bottom.

Both tables have a record navigation bar at the bottom with buttons for first, previous, next, last, and search.

Order Number	Part Number	Number of Parts	
12	1125	2	
11	1374	1	
12	1374	1	
12	1375	1	
13	1655	4	
13	1699	4	
11	1759	1	
12	1759	1	
14	1766	1	
12	1888	1	
13	1991	1	
11	2273	2	
14	2274	2	
12	2394	1	
14	2395	1	
14	2497	1	
11	3451	1	
*			

Part Number	Part Description	Unit Price	Supplier Number	
1699	Chrome Hubcap	225	29	
2394	Front Windshield	550	19	
1991	Gas cap	50	17	
3451	Grill	425	15	
2273	Head Light	75	17	
1759	Hood	225	15	
1374	Left side panel	150	15	
1655	Radial tire	175	21	
2497	Rear bumper	495	15	
2395	Rear windshield	550	19	
1375	Right side pane	150	15	
1888	Roof panel	650	15	
2274	Tail Light	65	17	
1766	Trunk lid	450	15	
1125	Windshield Wip	25	17	
*				

Normalizacija sastavljanja narudžbenice

A Turnitin originality report

Turnitin (Primer iz prakse 4.1)

Turnitin Originality Report [◀ previous](#) [next ▶](#) [print](#)
[save](#)
[refresh](#)
[prefs](#) [help](#)

Assignment 2 by training student05
Processed on 03-08-07 16:25 EST ID: 41981703 Word Count: 213

Overall Similarity Index: 43% [exclude quoted](#) [exclude bibliography](#) mode: [show highest matches together](#)

UFOs Assignment 2
UFOs are a fascinating area of study that for some become almost like a religion. However,

about the only point that can be made concerning UFOs without the risk of starting an unpleasant controversy is that they are supremely controversial. 2

Sightings of unusual aerial phenomena date back to ancient times, but reports of UFO sightings started becoming more common after the first widely publicized U.S. sighting in 1947. Many tens of thousands of such claimed observations have since been reported worldwide, and it is very likely many more go unreported due to fear of public ridicule because of the social stigma created around the UFO topic. In 1

my own experience, I have reason to believe UFOs are very real. One night I was driving along a road in the desert and had a very close encounter of my own. All of a sudden I noticed a strange glow all around me. It was so strong

1 32% match (internet from 01/18/07)
<http://en.wikipedia.org>

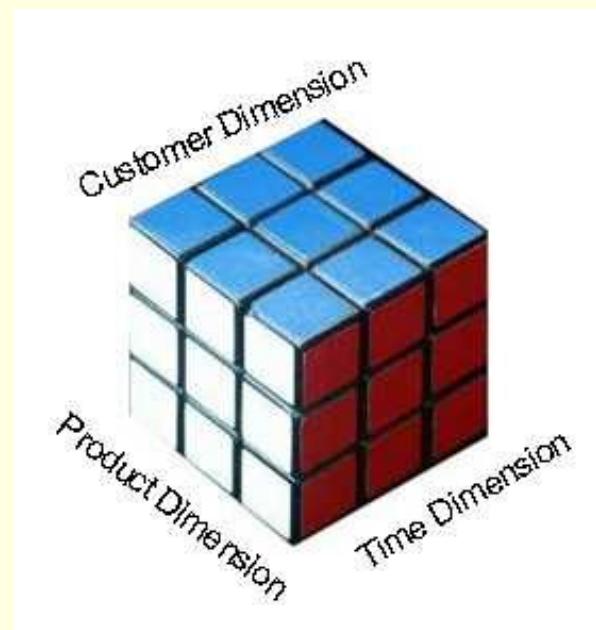
2 11% match (internet)
<http://ufoevidence.org>

4.4 Skladištenje podataka

Skladište podataka

- Skladišta podataka su organizovana prema poslovnoj dimenziji ili temi.
- Skladišta podataka su multidimenzionalna.

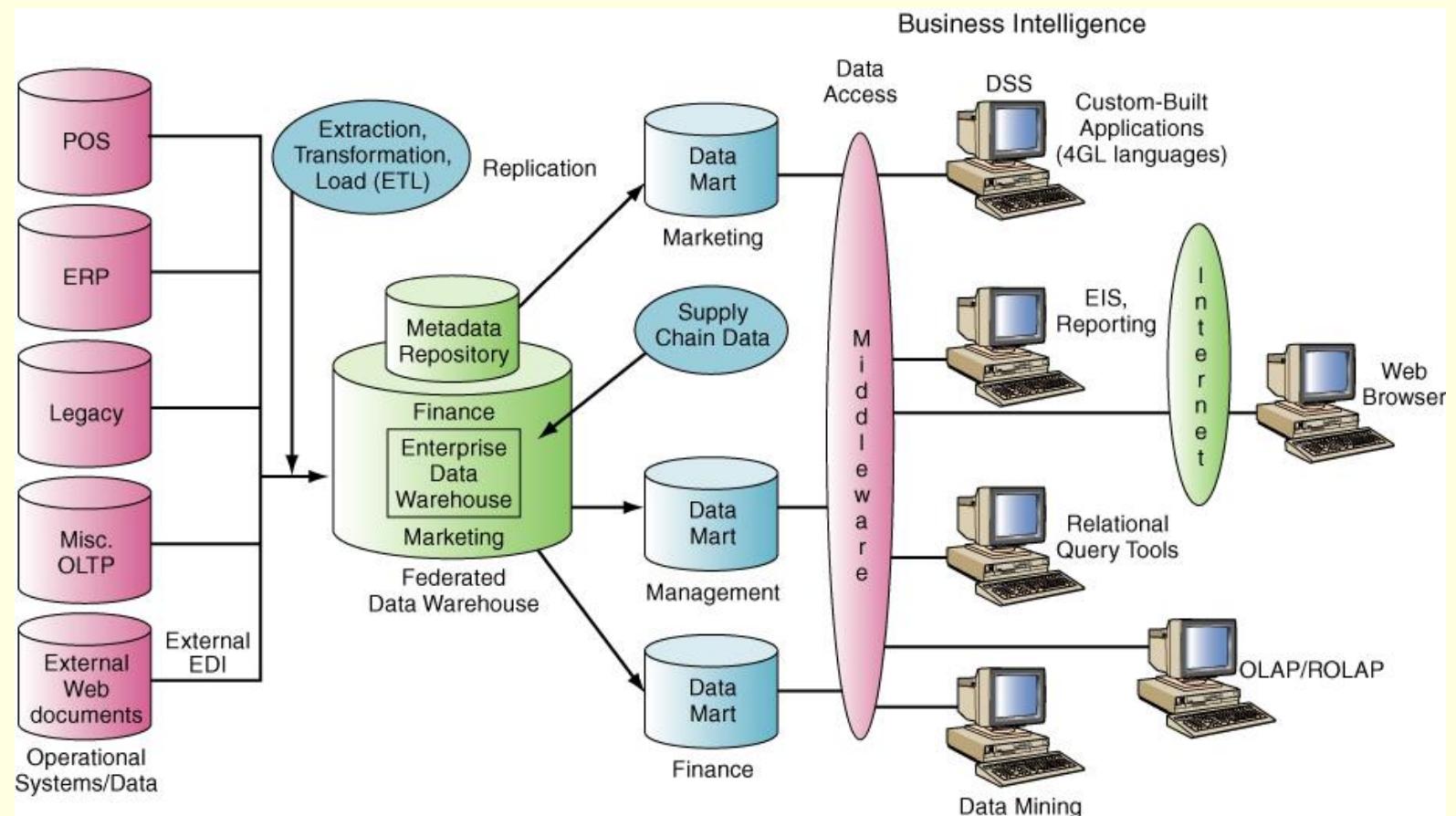
**Kocka
podataka**

Skladištenje podataka (nastavak)

- Data warehouses are historical.
- Skladišta podataka koriste obradu u realnom vremenu.

Okvir i pregled skladišta podataka

Relacione baze podataka

(a) 2003

Product	Region	Sales
Nuts	East	50
Nuts	West	60
Nuts	Central	100
Screws	East	40
Screws	West	70
Screws	Central	80
Bolts	East	90
Bolts	West	120
Bolts	Central	140
Washers	East	20
Washers	West	10
Washers	Central	30

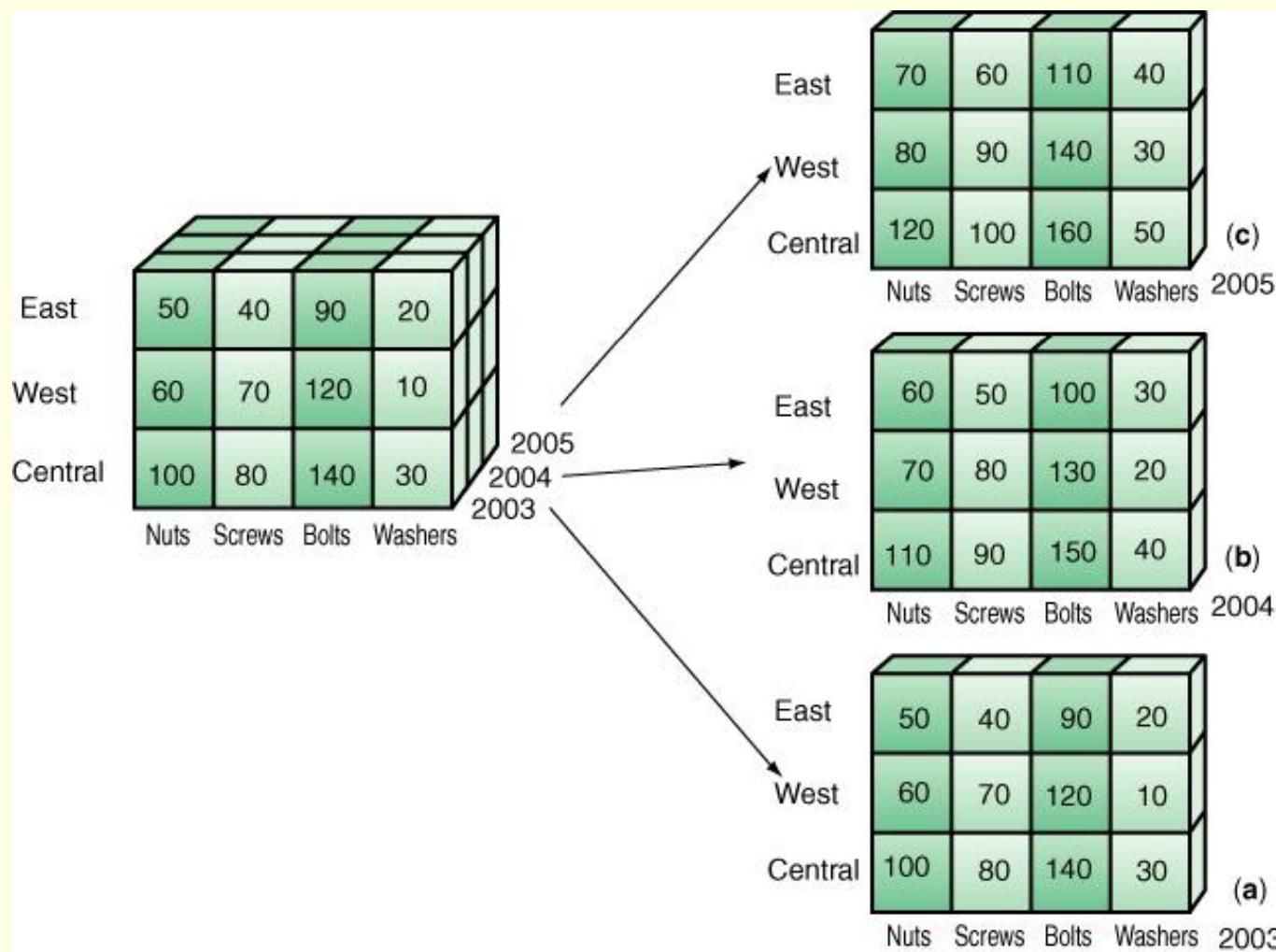
(b) 2004

Product	Region	Sales
Nuts	East	60
Nuts	West	70
Nuts	Central	110
Screws	East	50
Screws	West	80
Screws	Central	90
Bolts	East	100
Bolts	West	130
Bolts	Central	150
Washers	East	30
Washers	West	20
Washers	Central	40

(c) 2005

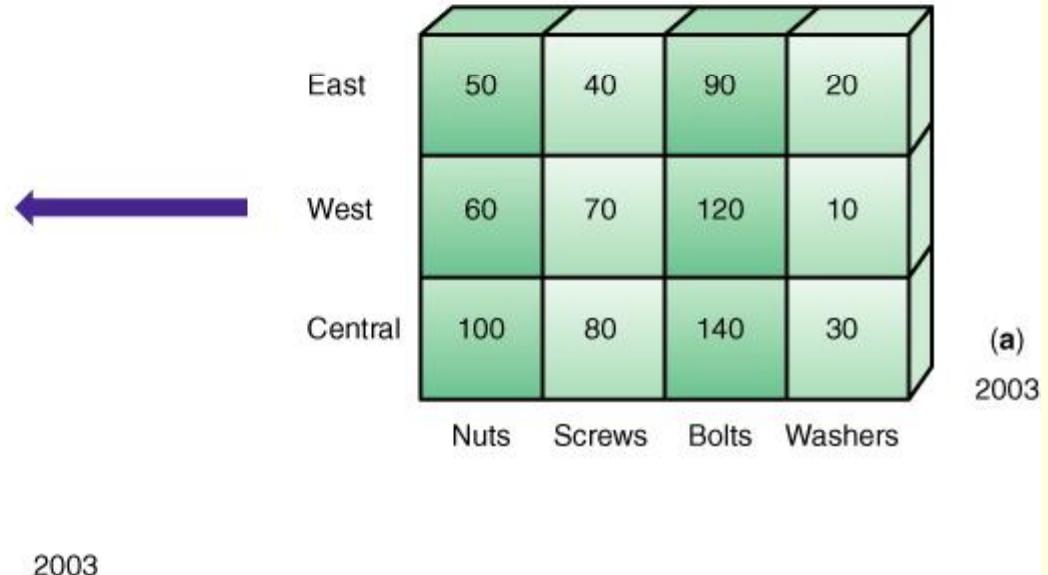
Product	Region	Sales
Nuts	East	70
Nuts	West	80
Nuts	Central	120
Screws	East	60
Screws	West	90
Screws	Central	100
Bolts	East	110
Bolts	West	140
Bolts	Central	160
Washers	East	40
Washers	West	30
Washers	Central	50

Multidimenzionalne baze podataka

Jednakosti izme u relacionih i multidimenzionalnih baza podataka

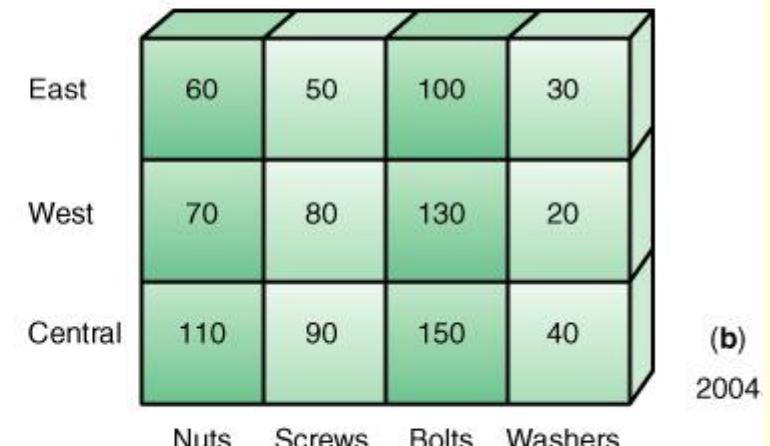
Product	Region	Sales
Nuts	East	50
Nuts	West	60
Nuts	Central	100
Screws	East	40
Screws	West	70
Screws	Central	80
Bolts	East	90
Bolts	West	120
Bolts	Central	140
Washers	East	20
Washers	West	10
Washers	Central	30

Jednakosti izme u relacionih i multidimenzionalnih baza podataka

Product	Region	Sales
Nuts	East	60
Nuts	West	70
Nuts	Central	110
Screws	East	50
Screws	West	80
Screws	Central	90
Bolts	East	100
Bolts	West	130
Bolts	Central	150
Washers	East	30
Washers	West	20
Washers	Central	40

2004

Jednakosti izme u relacionih i multidimenzionalnih baza podataka

Product	Region	Sales
Nuts	East	70
Nuts	West	80
Nuts	Central	120
Screws	East	60
Screws	West	90
Screws	Central	100
Bolts	East	110
Bolts	West	140
Bolts	Central	160
Washers	East	40
Washers	West	30
Washers	Central	50

2005

Prednosti skladištenja podataka

- Krajnji korisnici mogu brzo i lako pristupiti željenim podacima pomoću veb-brauzera jer su locirani na jednom mestu.
- Krajnji korisnici mogu obaviti sveobuhvatnu analizu uz pomoć podataka kakvu ranije nisu mogli izvršavati.
- Krajnji korisnici mogu imati konsolidovan pregled podataka.

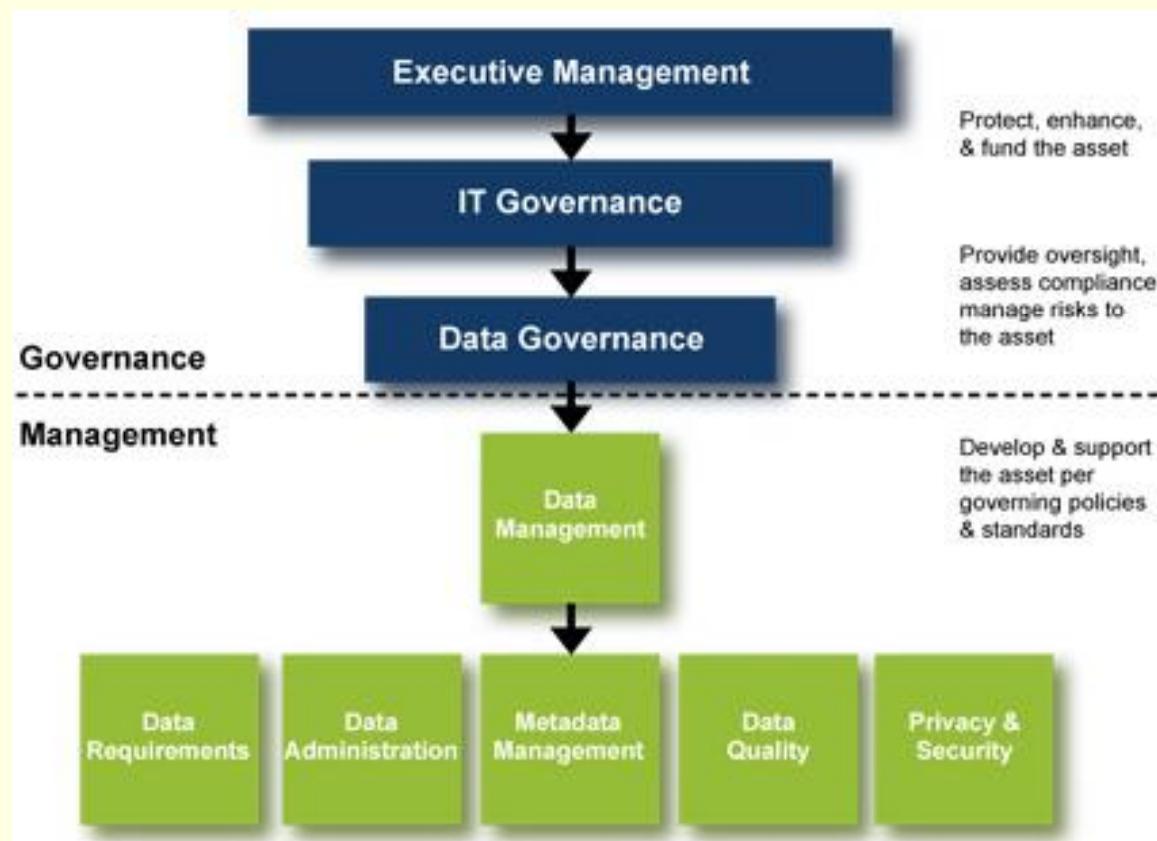
Lokalna skladišta podataka

Lokalno skladište podataka je malo
skladište podataka projektovano za potrebe
krajanjih korisnika u strateškoj poslovnoj
jedinici (Strategic Business Unit – SBU).

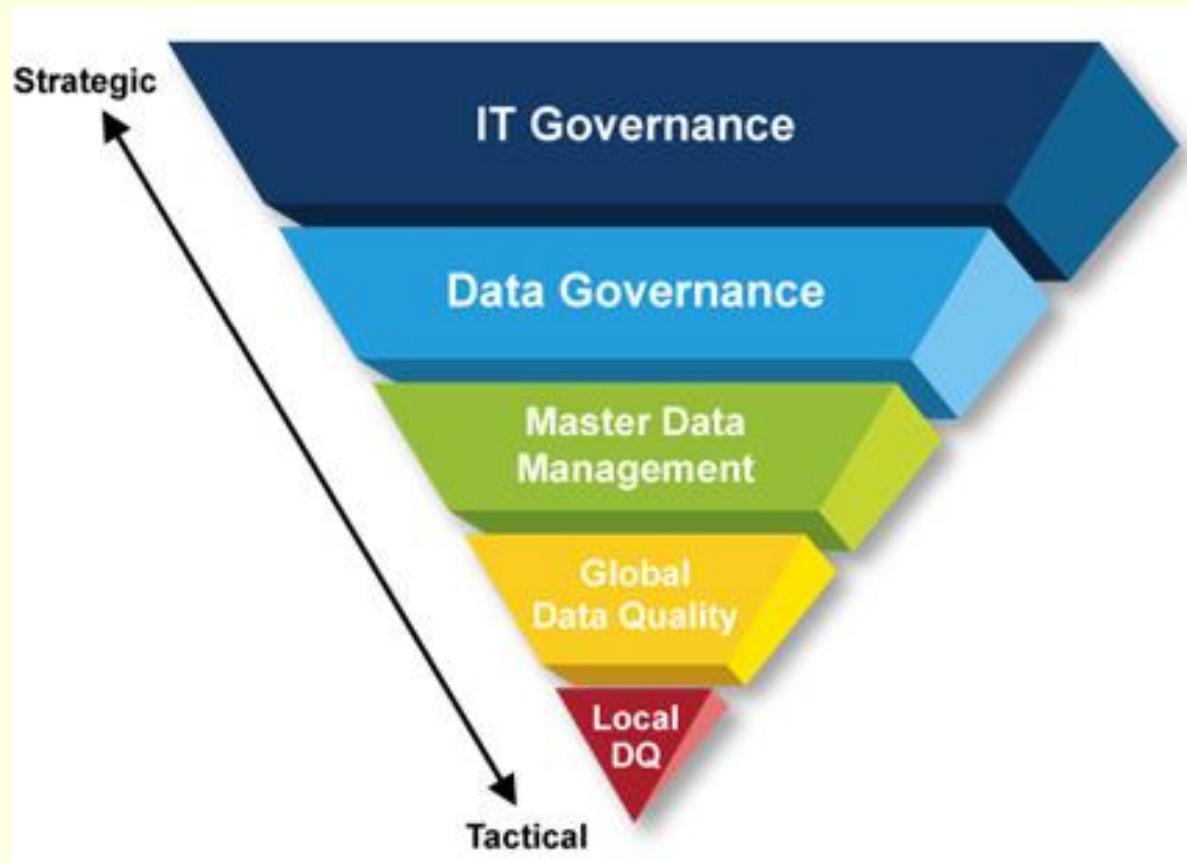
4.5 Upravljanje podacima u organizaciji

- Upravljanje podacima u organizaciji
- Upravljanje glavnim (osnovnim) podacima
- Glavni (osnovni) podaci

Upravljanje podacima u organizaciji (nastavak)

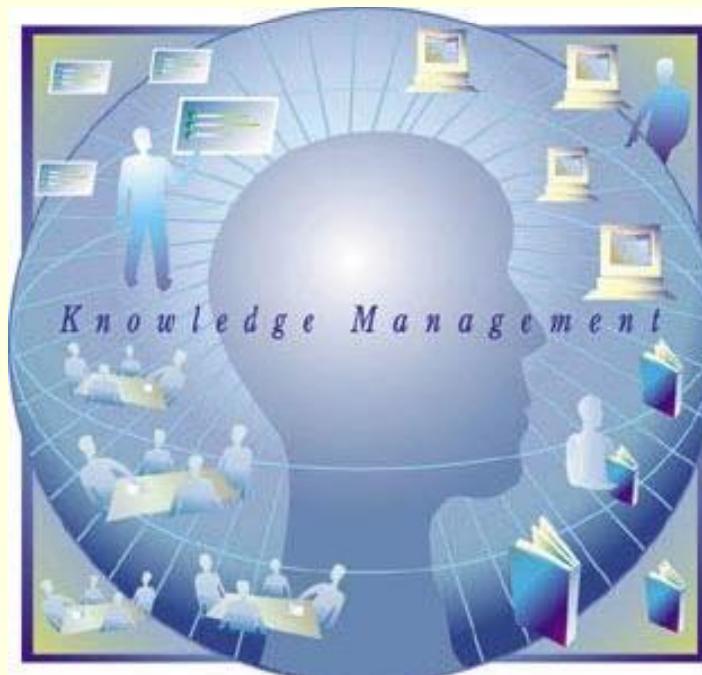

Upravljanje podacima u organizaciji (nastavak)

4.6 Menadžment znanja

- Menadžment znanja
- Znanje
- Intelektualni kapital (ili intelektualna sredstva)

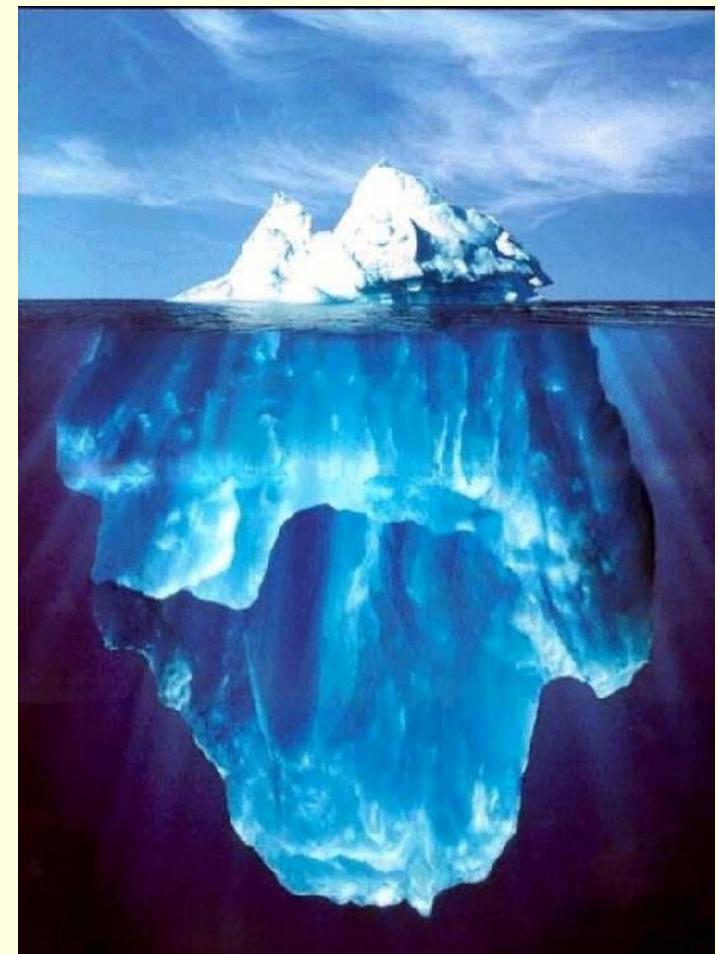

Menadžment znanja (nastavak)

Eksplicitno znanje
(above the waterline)

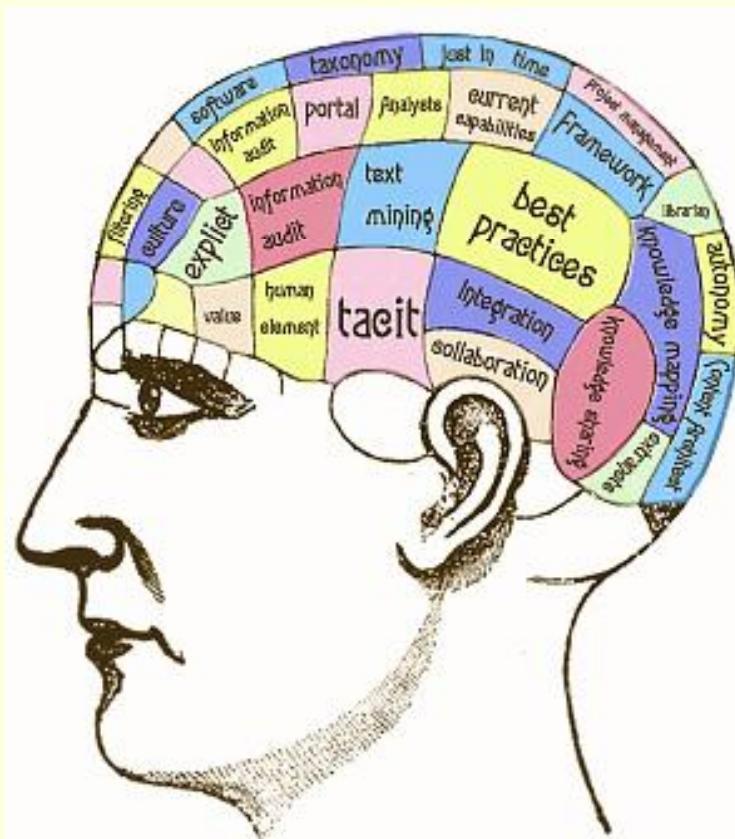

Implicitno znanje
(below the waterline)

Menadžment znanja (nastavak)

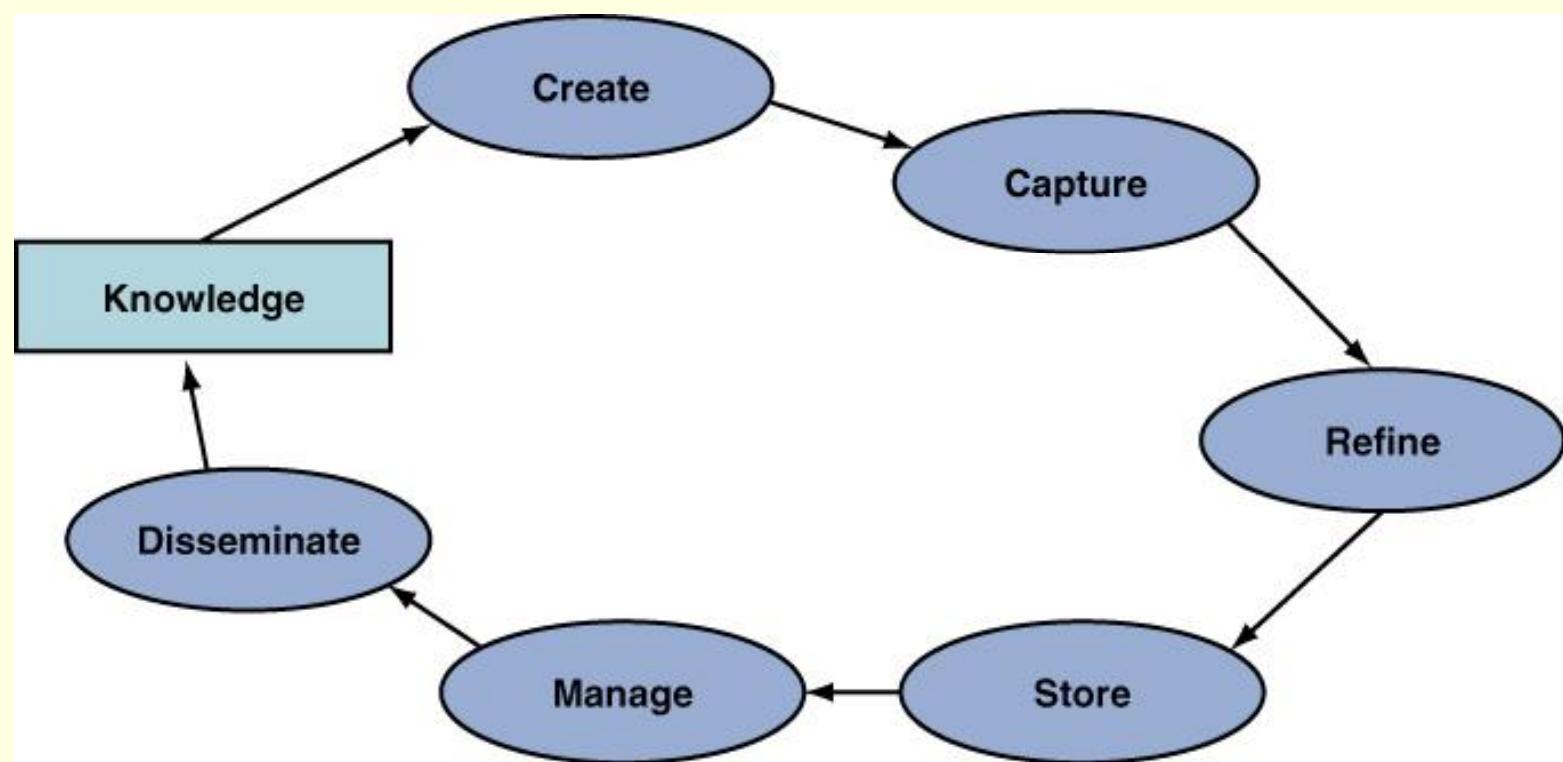
- Sistemi za menadžment znanja
- Najbolje prakse

Ciklus sistema za menadžment znanja

- Stvaranje znanja
- Beleženje znanja
- Pro išavanje znanja
- Uvanje znanja
- Menadžment znanja
- Distribucija znanja

Ciklus sistema za menadžment znanja

Završni služaj

High CVM passengers
travel in style

